

Impactul Socio-Economic al Crizei Economice asupra Migrației și Remitețelor în Republica Moldova

Primii Indicatori – Primăvara 2009

Organizația Internațională pentru Migrație

Opiniile exprimate în publicație aparțin autorilor și nu reflectă neapărat punctele de vedere ale Comisiei Uniunii Europene, ale Ministerului de Externe al Italiei sau ale Organizației Internaționale pentru Migrație.

OIM este fidelă principiului că migrația legală ce respectă demnitatea umană aduce beneficii migranților și societății. În calitate de organizație inter-guvernamentală, OIM colaborează cu partenerii săi pe plan mondial după cum urmează: asistă la satisfacerea provocărilor operaționale ale migrației; promovează înțelegerea integrală a problemelor ce țin de migrație; încurajează dezvoltarea economică și socială prin intermediul migrației; activează pentru respectarea reală a demnității umane și a bunăstării migranților.

Publicația a fost realizată cu sprijinul Comisiei Uniunii Europene și a Ministerului de Externe al Italiei.

Editor: Organizația Internațională pentru Migrație Misiunea în Moldova
Str. Ciuflea, 36/1
Chișinău
Republica Moldova
Tel.: (+ 373 22) 23 29 40
Fax.: (+ 373 22) 23 28 62
E-mail: iomchisinau@iom.int
Pagina Web: <http://www.iom.md>

© 2009 Organizația Internațională pentru Migrație (OIM)

Toate drepturile sunt rezervate. Nici o parte a prezentei publicații nu poate fi reprodusă, păstrată pe un sistem de căutare a informației sau transmisă sub orice formă prin intermediul unor mijloace electronice, mecanice, de fotocopiere, înregistrare sau altfel fără permisiunea scrisă prealabilă a editorului.

MULȚUMIRI

Acest raport este un studiu independent realizat de Centrul de Investigații Sociologice și Marketing „CBS-AXA”, Chișinău. Din echipa de coordonare a proiectului au făcut parte Ion Jigău, director executiv „CBS-AXA”, Vasile Cantarji, coordonatorul proiectului și autorul raportului, manager de proiecte „CBS-AXA” și Andrei Rotaru, managerul rețelei de operatori.

Un sprijin deosebit în realizarea studiului l-au oferit Ghenadie Crețu, Steinmayr Andreas, Irina Baraliuc, Ludmila Vasilov și alți colaboratori ai Organizației Internaționale pentru Migrație.

Misiunea OIM în Moldova

Chișinău, MD-2001

Str. Ciuflea 36/1

Republica Moldova

Relații la tel. + 373 22 23-29-40; + 373 22 23-29-41

Fax: + 373 22 23-28-62; www.iom.md

Centrul de Investigații Sociologice și Marketing „CBS-AXA” SRL

or. Chișinău, str. 31 August 98, oficiul 408.

Relații la: tel. (+373) 22 234 938, fax. +373 234 987

office@cbs-axa.org, www.cbs-axa.org

CUPRINS

Introducere.....	5
Aspecte metodologice	6
Percepții privind fenomenul migrației.....	7
Experiența de emigrare și remitențe	15
Aspecte ale antreprenoriatului și de piață a forței de muncă.....	21
Sistemul bancar și consumul de servicii bancare	25
Utilizarea serviciilor bancare.....	25
Păstrarea economiilor personale.....	28
Atitudini și încredere în serviciile bancare.....	31
Situația economică actuală a țării. Percepția crizei economice mondiale.....	34
Concluzii.....	35

Introducere

Fenomenul migrației a forței de muncă peste hotare este un proces extrem de pronunțat pentru Republica Moldova la moment, iar dacă să ne gândim la experiențele istorice este unul aferent fazelor de tranziție sub orice formă. De experiențe de emigrare a forței de muncă peste hotare dispun nu doar țările post-socialiste, pentru care emigrarea masivă a fost și este o realitate începând cu anii 90, dar și multe alte țări, pentru unele din ele acest fenomen fiind deja depășit (Irlanda, Italia, Turcia) sau persistă și se menține în timp perioade mai lungi (Mexic, Republica Dominicană, El Salvador și multe altele).

Republica Moldova, făcând parte din spațiul fostului USSR, a cunoscut diferite forme ale emigrării forței de muncă încă din perioada sovietică, când fusese promovată migrarea forței de muncă în interiorul uniunii („deștelenirea”, „BAM”, „Komsomolsk na Amure”, defrișarea pădurilor din Siberia etc.).

La momentul actual, Republica Moldova este una din țările lumii cel mai mult afectată de emigrarea cetățenilor săi peste hotare în scopuri de muncă, fie sezonieră, fie pe termen mai îndelungat. Fenomenul cu trăsăturile lui actuale a apărut imediat după destrămarea URSS cu toate efectele economice, politice și sociale care au urmat. Amploarea cea mai mare a migrației (atât ca număr de cetățeni antrenați în proces, cât și ca volum al remitențelor (bani remiși de către lucrătorii migranți spre țara de origine) s-a atins deja în secolul XXI, și s-ar părea ca până la momentul actual tendințele migraționiste rămân a fi stabile și chiar crescânde. Tot în această perioadă, fenomenului migrației i s-a început acorda atenția cuvenită din partea organizațiilor internaționale și a instituțiilor naționale în vederea studierii acestuia și a dezvoltării și implementării de politici pentru a adresa impactul acestui fenomen.

Impactul emigrării este discutat controversat în special din două perspective, una de natură social-demografică, vizând aspecte ca forță de muncă, familie, soarta copiilor migranților, și alta de ordin economic-financiar, discutându-se impactul remitențelor, adică a resurselor financiare câștigate de migranți și expediate către Moldova. Din cea de-a doua perspectivă a fost inițiat acest proiect. Scopul proiectului a ținut de evaluarea gradului de conștientizare de către migranții moldoveni și gospodăriilor acestora a oportunităților de investire și dezvoltare în Moldova și de creșterea culturii financiare generale a beneficiarilor de remitențe, precum și menținerea legăturilor dintre diasporă și comunitățile moldovenești de peste hotare și țara de baștină. Pe parcurs, odată cu amploarea pe care a luat-o criza economică mondială, dar mai cu seamă impactul tot mai pronunțat al acesteia asupra țării noastre, în cadrul studiului s-a inițiat și un obiectiv suplimentar de măsurare a impactului social-economic al crizei asupra migranților și familiilor acestora. Acest aspect este cu atât mai important, încât chiar de la începutul crizei a fost anunțat că principala cale prin care criza ar putea lovi Republica Moldova sunt migranții, care constituie un emițător de influxuri financiare importante, cu impact major asupra stării economico-sociale în interiorul țării. Or anume remitențele, ca volum, ar urma să fie primul semn al crizei pentru țara noastră.

Prezenta cercetare își extinde aria de reflectare asupra mai multor momente. În acest sens, lucrarea de față a vizat ca elemente de bază: Percepții asupra mediului de afaceri din Moldova, Antreprenoriatul, Sistemul bancar și consumul de servicii bancare, Criza economică și migrația și elementele secundare, la care s-a recurs în mod special pentru o studiere mai profundă a elementelor de bază, și anume Percepțiile populației asupra fenomenului de migrație, Experiența de emigrare a populației și Practica remitențelor.

Aspecte metodologice

Studiul a fost realizat pe un eșantion reprezentativ național, în *volum* de 2027 persoane cu vârsta de 18 ani și mai mult;

Eșantion: stratificat, probabilist, bistadial;

Criterii de stratificare: 12 regiuni geografice, care coincid cu unitățile administrative teritoriale de până la revenirea la raioane, mediu rezidențial (urban-rural), mărimea localităților urbane (2 tipuri), numărul populației localităților rurale (3 tipuri de localități rurale).

Eșantionare: Mărimea straturilor urbane și ale totalului pe regiuni (fostele județe) și volumele straturilor rurale au fost calculate proporțional cu numărul populației în conformitate cu datele din Recensământul Populației din 2004.

Stadii de randomizare:

- a. *Localitatea:* în cadrul straturilor ajustate, localitățile selectate (123) au fost stabilite în mod aleator, în baza unui tabel cu numere aleatoare.
- b. *Familia:* numărul maximal de interviuri efectuate într-un punct de eșantionare a fost de 5. Familiile în care s-a realizat interviurile au fost selectate prin metoda rutei aleatoare, cu un pas statistic prestabilit ca numărul total de gospodării pe rută împărțit la numărul de interviuri care urmează a fi realizate.
- c. *Persoana:* în cazurile în care în familiile selectate există mai multe persoane adulte, persoana interviuată a fost selectată prin metoda celei mai apropiate zile de naștere.

Reprezentativitate: eșantionul este reprezentativ pentru populația Republicii Moldova în vârstă de 14 ani și mai mult, cu o eroare maximală de $\pm 2.18\%$

Perioada de culegere a datelor: 10 – 28 martie 2009. Interviurile s-au realizat la domiciliul respondenților. Chestionarul a fost redactat în limbile română și rusă, oferindu-se respondenților posibilitatea de a alege limba de comunicare.

În urma analizei structurii eșantionului obținut din teren, s-a constatat concordanța dintre distribuția populației cunoscută din datele statistice disponibile și cele obținute, în limitele abaterii statistice admisibile. O diferență s-a înregistrat în cazul structurii pe sexe, în sensul supra-reprezentării persoanelor de sex feminin.

Asemenea abateri sunt cauzate de fenomenele de migrație a forței de muncă peste hotare, dimensiunile căreia nu pot fi înregistrate în statisticile oficiale curente.

Pentru corectare s-a recurs la ponderarea rezultatelor, astfel încât structura eșantionului luat în calcul să reprezinte media dintre distribuțiile înregistrate în statistica oficială și cea obținută în teren. Astfel, **rezultatele prezentate sunt ponderate**. Diferența dintre rezultatele ponderate și cele neponderate nu depășește la niciuna din întrebări 1.8%.

Percepții privind fenomenul migrației

Conexiunea dintre fenomenul migrației și elementele din economie (sistem bancar, antreprenoriat), exprimată prin utilizarea remitențelor sunt determinate într-o anumită măsură de percepția populației asupra migrației. În acest capitol se va prezenta cum este perceput fenomenul prin prisma impactului asupra întregii țări, și nu doar la nivelul fiecărei gospodării în parte.

Fenomenele de migrație internațională de mare amploare în calitate de donator de forță de muncă în cadrul proceselor de migrație de regulă se prezintă țările sub-dezvoltate, sau mai puțin dezvoltate comparativ cu țările de destinație a migranților. Astfel, percepțiile privind oportunitățile de angajare, de investiții, calitatea vieții cât și percepția privind evoluția țării în general prezintă interes în abordarea impactului de moment și de perspectivă a migrației și a remitențelor. Pentru sporirea impactului remitențelor în economia țării este necesară perceperea pozitivă a țării ca mediu de angajare, afaceri, atractivitatea acesteia ca nivel de trai.

În acest sens studiul constată un raport negativ în distribuirea percepțiilor, pesimiștii prevalând numeric cu mult asupra celor optimiști.

Încercând ierarhizarea elementelor supuse aprecierii constatăm că cel mai negativ este apreciată oferta de pe piața muncii. Astfel 78,1% au apreciat negativ oportunitățile de muncă/angajare în țara noastră. Aici trebuie să remarcăm o creștere a nemulțumirilor de acest aspect, care din vara anului 2008 au crescut peste 5% (în iulie 2008 constituiau 72,8%).

În iulie 2008 aspectul cel mai negativ perceput a fost evoluția situației în care se află țara de origine, 72,5% din populație oferind o apreciere negativă. Nu putem însă spune că în jumătate de an populația a început să fie mai mulțumită de direcția în care se îndreaptă țara noastră, procentul optimiștilor în această apreciere chiar a scăzut (21% de la 21,8% în sondajul trecut), iar al celor pesimiști a descrescut cu doar 1%. Acest aspect, minor la prima vedere, ar indica asupra creșterii unei stări de derută a populației, care în imediata apropiere de alegerile parlamentare, în condițiile unei campanii electorale cu toată multitudinea de informații deseori contradictorii, promovate de forțele politice implicate în scrutin, nu au avut așteptări bine determinate.

O distribuție deosebită, dar constatată deja în al doilea sondaj, se observă în cazul oportunităților de investiții. În aprecierea acestora numărul pesimiștilor (63%), deși este la fel mult mai mare decât cel al optimiștilor (28,8%), este totuși cel mai mic din cele patru aspecte apreciate. Să remarcăm însă și aici o înrăutățire a situației, în 2009 aprecierile țării noastre ca mediu investițional au devenit ceva mai negative.

Ca număr de pesimiști urmează aprecierea RM ca fiind un loc favorabil pentru crearea familiei/calitatea vieții bună (66,5%), singurul aspect care nu a înregistrat evoluții semnificative.

Tabelul 1) Percepții generale privind calitatea vieții, oportunitățile de investiții și angajare în Republica Moldova

	Suma percepțiilor (iulie 2008)		Suma percepțiilor (martie 2009)	
	pozitive	negative	pozitive	negative
Moldova este un loc favorabil pentru crearea familiei/calitatea vieții este bună:	31.2%	66.3%	30.4%	66.5%
În Moldova există oportunități mari pentru investiții:	31.2%	57.7%	28.8%	63.0%
Situația din Moldova evoluează într-o direcție bună:	21.8%	73.5%	21.0%	72.5%
În Moldova există multe oportunități de muncă/angajare:	24.7%	72.8%	19.8%	78.1%

Cum ați aprecia următoarele afirmații?

Odată ce scopul studiului vizează conexiunea între migrație și alte elemente ale situației economice, este important să vedem care este percepția asupra stării de lucruri în Moldova prin prisma statutului migrațional al respondentului (persoanei intervievate în cadrul studiului). În acest sens respondenții au fost divizați în trei categorii, și anume:

- respondent cu experiență proprie de migrație - persoanele care au fost la muncă peste hotare în ultimii doi ani, aceștia constituiau 12.0% din totalul persoanelor intervievate în 2008 și tocmai 17,1% în anul curent;
- respondent din gospodărie cu membri migranți – gospodării care la momentul studiului sau în ultimii doi ani aveau pe cineva din membrii plecați, asemenea respondenți constituiau 29,1% în 2008 și 18,9% la moment;
- respondent din gospodărie fără experiență proprie de migrație – cazuri în care nici respondentul personal nici alți membri ai gospodăriei nu au fost peste hotare la muncă în ultimii 2 ani – asemenea respondenți constituind 58,9% în 2008 și 64% în anul curent.

Pentru a realiza comparația mai ușor, răspunsurile acordate în cadrul fiecărei categorii au fost reduse la un singur indicator sintetic¹, valoarea căruia poate varia de la 100 (caz în care absolut toți respondenții au oferit aprecierea totalmente de acord) și – 100 (caz în care absolut toți respondenții au oferit aprecierea dezacord total).

Din comparație se desprinde cu claritate scăderea optimismului în apreciere odată cu obținerea statutului de migrant, altfel spus persoanele care au făcut parte din procesul de migrație sunt mai negativiști în aprecierea oportunităților de angajare (valoarea indicelui -56), dar apreciază ceva mai bine celelalte aspecte, și anume calitatea vieții (-29), oportunitățile pentru investiții (-31), dar și direcția țării. Respondenții care nu sunt migranți dar fac parte din familiile cu migranți sunt mai sceptici la capitolul calitatea vieții (-33), oportunitățile de investiții (-41) și chiar direcția în care se îndreaptă țara. Aprecierile mai puțin negative (comparativ pe grupuri) se înregistrează în rândul gospodăriilor fără experiență proprie de migrație, în cazul cărora s-a obținut un indice de (-48) în aprecierea oportunităților de angajare, în aprecierea oportunităților de investiții (-28) dar și direcția în care se îndreaptă țara (-42). E de menționat că această parte de respondenți au apreciat mai negativ calitatea vieții în comparație cu migranții

Excepție de la tendința depistată fac doar aprecierile privind evoluția situației generale din țară, când cei mai puțin pesimiști sunt persoanele cu proprie experiență de emigrare (-45), iar cei mai pesimiști respondenții din gospodăriile care au membri migranți (-46).

Ca recapitulare, la capitolul oportunități de muncă, investiții și calitatea vieții migranții exprimă cea mai mare nemulțumire, după care urmează membrii familiilor cu migranți, mai puțină nemulțumire exprimând membrii familiilor fără migranți. Cât privește evoluția situației generale în țară, migranții sunt mai optimiști chiar decât membrii familiilor fără migranți.

Tabelul 2) Percepții generale privind calitatea vieții, oportunitățile de investiții și angajare în Republica Moldova funcție de experiență de emigrare (martie 2009)

	Respondent cu experiență proprie de migrație	Respondent din gospodărie cu membri migranți	Respondent din gospodărie fără experiență proprie de migrație
În Moldova exista multe oportunități de	-56	-54	-48

¹ Indicatorul exprimă suma ponderilor fiecărui răspuns, în care valorilor negative (nu prea sunt de acord și dezacord total) li s-a acordat o valoare negativă, aprecierilor extreme (totalmente de acord și dezacord total) valoarea reală, iar aprecierilor intermediare (mai degrabă de acord și nu prea sunt de acord) 0,75 din valoarea lor reală.

Formula de calcul: totalmente de acord plus mai degrabă de acord * 0,75 minus nu prea sunt de acord * 0,75 minus dezacord total.

muncă/angajare:			
Moldova este un loc favorabil pentru crearea familiei/calitatea vieții este buna:	-29	-33	-32
În Moldova există oportunități mari pentru investiții:	-31	-41	-28
Situația din Moldova evoluează într-o direcție bună:	-49	-51	-43

În comparație cu sondajul precedent, acești indicatori se dovedesc a fi destul de mobili. Cel mai mult a descrescut aprecierea oportunităților de investiții în Moldova de către respondenții din familiile cu migranți (a descrescut cu 15 puncte). Cât privește migrații, descreșterea este mai modestă (-4), iar în cazul respondenților din familiile fără migranți minus 6.

Ca și aspect, cele mai mici fluctuații înregistrează aprecierea calității vieții, cu excepția migranților, în grupul cărora chiar s-a înregistrat o creștere a coeficientului cu 5 puncte. Acest fapt ar sugera ideea că migrații recent reveniți (asupra revenirii unui anumit număr de migranți indică creșterea procentului acestora în rândul respondenților) sunt cei care s-au aflat și au muncit peste hotare în condiții mai puțin favorabile, ex. sectorul construcțiilor în Rusia.

Descrește în dimensiuni egale și aprecierea (mulțumirea) de oportunitățile de angajare și a direcției în care se îndreaptă țara (descreștere de la - 7 până la -9 puncte).

Tabelul 3) Evoluția indicilor din iulie 2008 către martie 2009

	Respondent cu experiență proprie de migrație	Respondent din gospodărie cu membri migranți	Respondent din gospodărie fără experiență proprie de migrație
În Moldova exista multe oportunități de muncă/angajare:	-7	-9	-7
Moldova este un loc favorabil pentru crearea familiei/calitatea vieții este buna:	5	0	-1
În Moldova există oportunități mari pentru investiții:	-4	-15	-6
Situația din Moldova evoluează într-o direcție bună:	-7	-9	-7

Odată ce Republica Moldova ca mediu de trai, muncă și investiții este apreciată de proprii cetățeni mai degrabă negativ, este necesară abordarea problemelor cu care se confruntă o țară atât de neatractivă.

Problemele cele mai stringente pentru țara noastră sunt salariile mici – 29,2% de respondenți, după care urmează șomajul – 17,8%, prețurile și inflația – 16,6%, corupția – 15,2% și guvernarea ineficientă 7,1%. Intră în atenția cetățenilor și percepția pericolului pe care îl prezintă criza economică mondială, fiind a șasea problemă după importanță (ca % de menționi), indicată drept cea mai serioasă problemă pentru Moldova în prezent de către 6,4%.

Este important să menționăm, că însăși emigrația/exodul persoanelor calificate nu este o problemă percepută ca fiind stringentă pentru țară, pentru ea au optat doar 2,7% de respondenți.

Comparația între grupuri după experiență de migrație indică o diferențiere a percepției asupra problemelor țării pe care o au migrații față de celelalte două grupuri. Analiza comparativă indică că migrații pun un mai mare accent pe șomaj, inducând concluzia că acesta ar fi unul din factorii de bază care i-a impus să recurgă la emigrare, dar și criza economică, menționată de fiecare al zecelea migrant. În același timp, migrații sunt mai puțin frustrați de prețuri/inflație și

salarii mici, probleme care mai puțin îi privesc decât pe persoanele care nu muncesc peste hotare, migranții dispunând de un raport venituri/costul vieții mai favorabil.

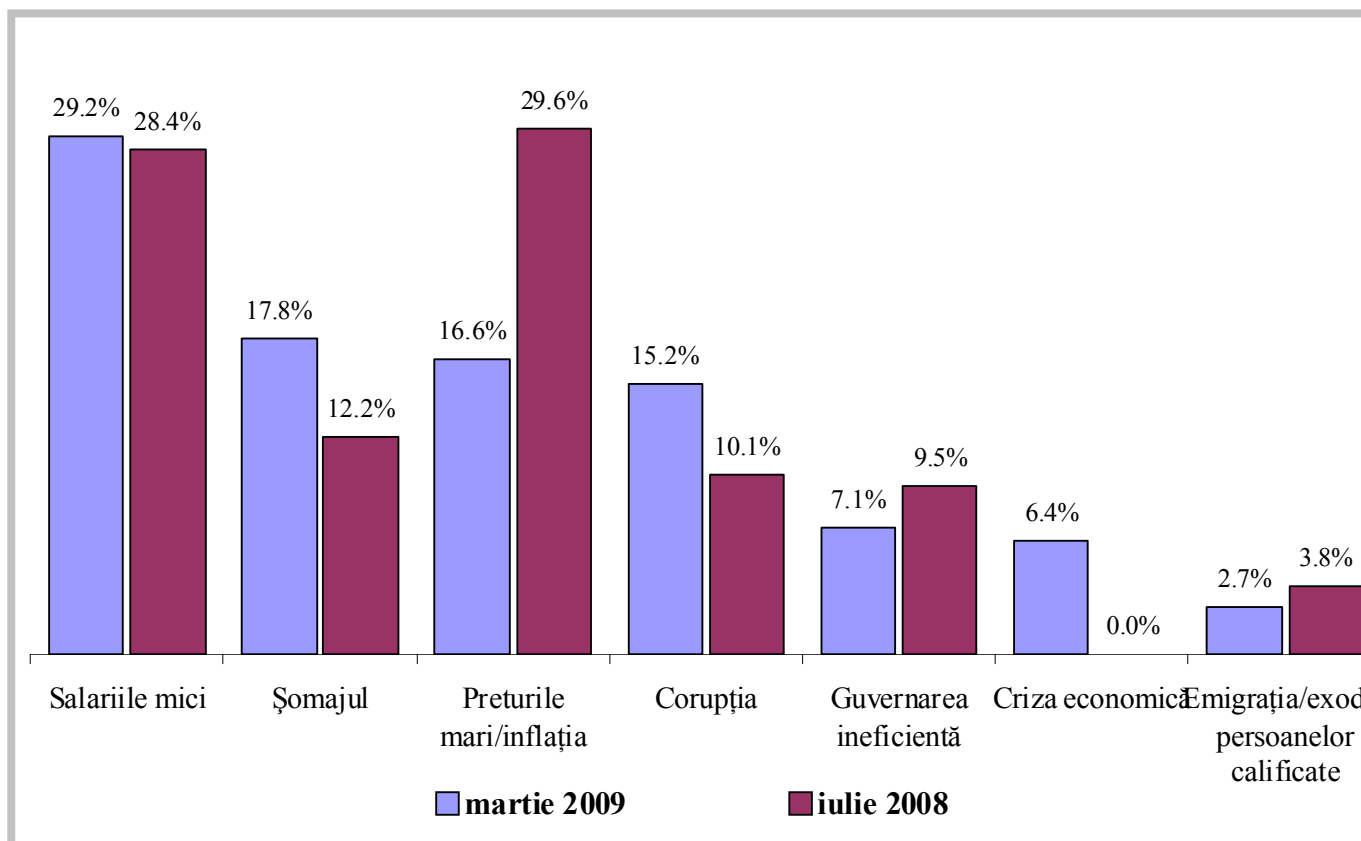
Tabelul 4) Problemele cu care se confruntă Republica Moldova

	General	Respondent cu experiență proprie de migrație	Respondent din gospodărie cu membri migranți	Respondent din gospodărie fără experiență proprie de migrație
Salariile mici	29.2%	25.4%	29.0%	30.2%
Șomajul	17.8%	21.9%	20.8%	15.8%
Preturile mari/inflația	16.6%	14.8%	14.7%	17.6%
Corupția	15.2%	13.8%	15.9%	15.4%
Guvernarea ineficientă	7.1%	4.3%	6.8%	7.9%
Criza economică	6.4%	10.3%	6.6%	5.3%
Emigrația/exodul persoanelor calificate	2.7%	4.1%	2.2%	2.5%
Altceva	3.7%	3.9%	3.6%	3.4%
NS/NR	1.5%	1.4%	.5%	1.8%

În Moldova de astăzi, cea mai mare problemă este:

Ultima jumătate de an se manifestă prin creșterea preocupării (îngrijorării) populației în privința locurilor de muncă, a corupției, și prin intrarea în vizor a crizei mondiale. Anume aceste trei probleme au crescut în importanță în percepțiile populației din vara 2008 până în prezent.

Tabelul 5) Problemele cu care se confruntă Republica Moldova în comparație cu iulie 2008

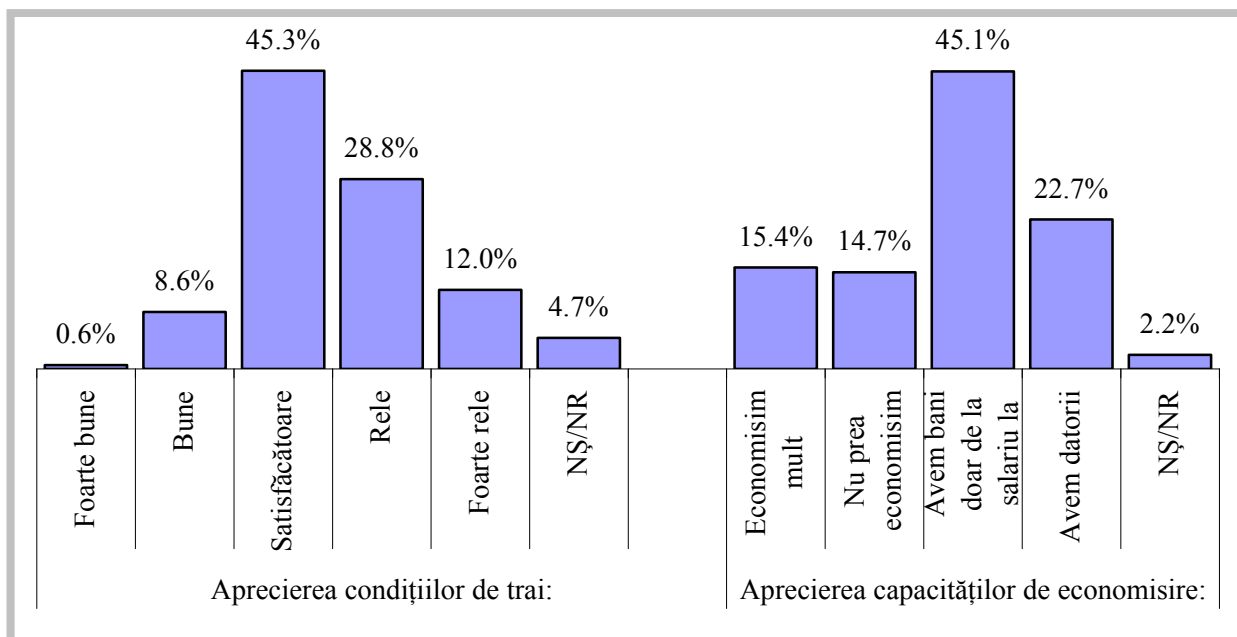

Formula satisfacției cetățenilor țării noastre pare a fi următoarea: „dacă avem bani de la salariu la salariu, înseamnă că trăim bine”. Acest lucru îl sugerează aprecierea condițiilor de trai ca satisfăcătoare de către 45,3% respondenți, și un procent asemănător (45,1%) care susțin că banii în gospodărie ajung doar de la salariu la salariu.

O parte însemnată de populație însă este nemulțumită de condițiile în care trăiesc.

Reușesc să facă careva economii 30,1% gospodării, din care 15,4% reușesc chiar să economisească mult.

Aprecierea condițiilor de trai și a capacităților de a face economii

În ceea ce privește evoluția condițiilor de trai a populației, cât și a capacităților financiare avem posibilități să realizăm comparații din două perspective.

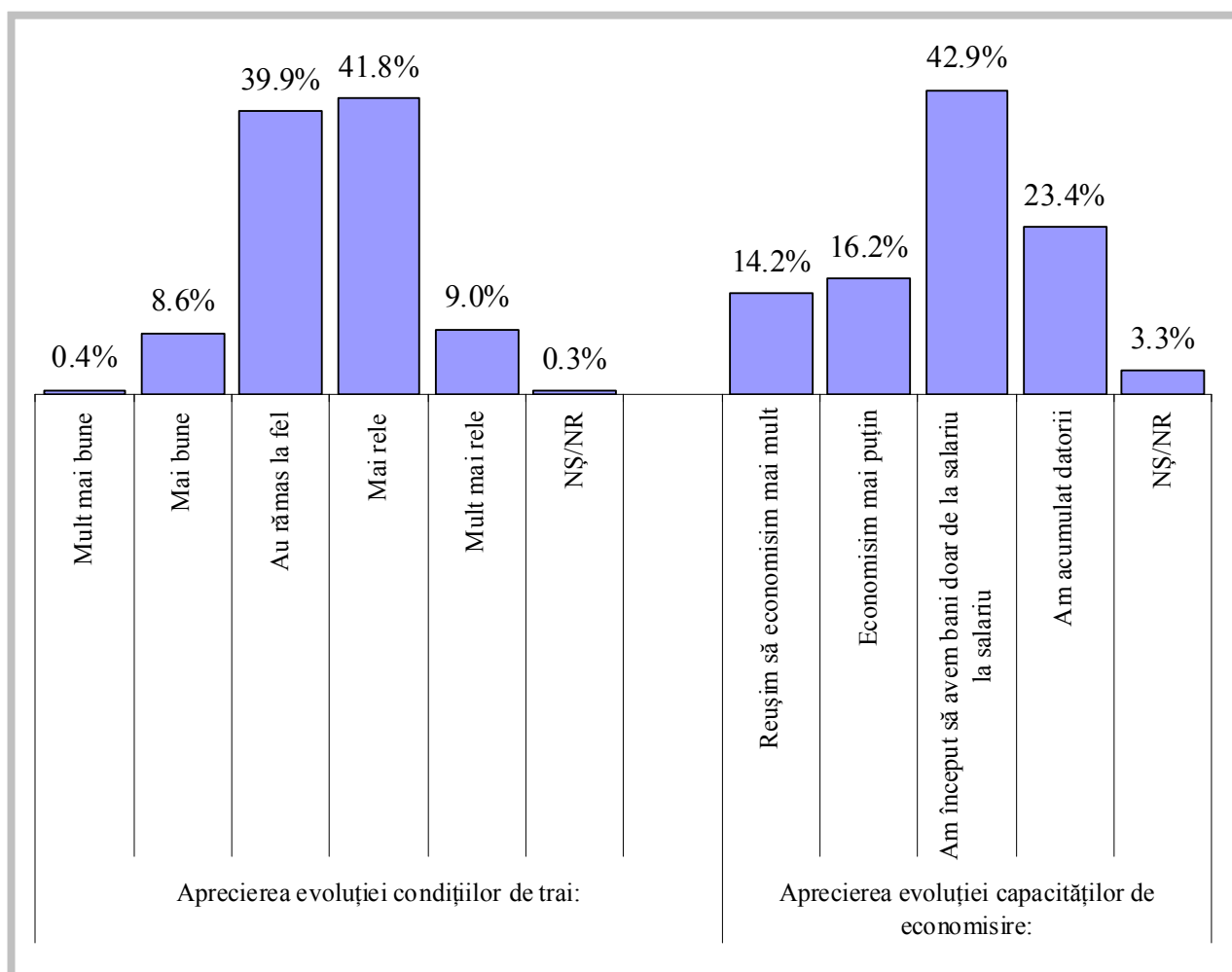
Comparând cu situația de jumătate de an în urmă (sondajul precedent) constatăm o scădere dramatică a capacităților de a face economii. În iulie 2008 22,5% gospodării reușeau să economisească mult, 28,1% economiseau în careva măsură. Procentul cumulativ constituia 50,6%, comparativ cu 30,1% la momentul de față.

S-a înrăutățit în mod semnificativ și aprecierea condițiilor de trai, care, în iulie 2008 au fost apreciate ca fiind bune de către doar 14,2% respondenți, și ca fiind satisfăcătoare de către 53,1%, pe când în sondajul din martie 2009 aceste cote sunt mai mici, 9,2% apreciind condițiile de trai ca bune și foarte bune, iar 45,3% ca satisfăcătoare.

Această comparație poate fi considerată semi-obiectivă, fiind realizată pe percepțiile de moment la două momente de timp diferite. În același timp, am putea vedea evoluția percepută însăși de respondenți. Majoritatea respondenților sesizează înrăutățirea condițiilor de trai și a capacităților financiare a gospodăriei, 41,8% susținând că condițiile de trai au devenit mai rele decât au fost jumătate de an în urmă, 9% susțin chiar că au devenit mult mai rele.

Cât privește capacitățile de a face economii, o parte minoră de gospodării (14,2%) a înregistrat o creștere a acestora, gospodăria reușind la moment să economisească mai mult decât două semestre în urmă. Un sfert de populație chiar a acumulat datorii în perioada respectivă.

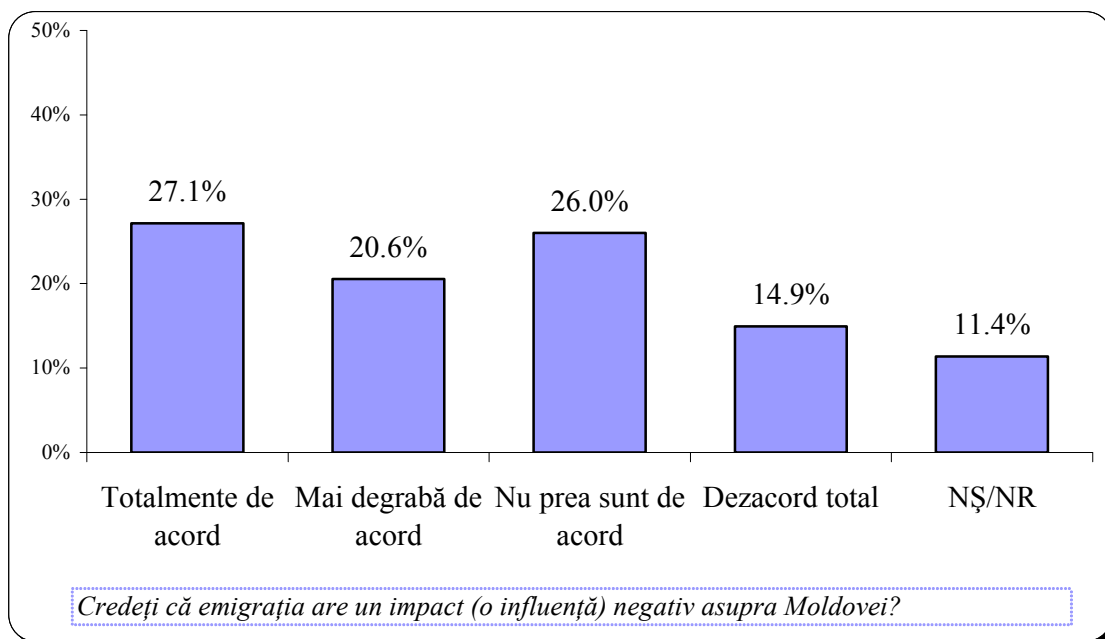
Percepția privind schimbarea condițiilor de trai în ultimele 6 luni

Atitudini față de migrație

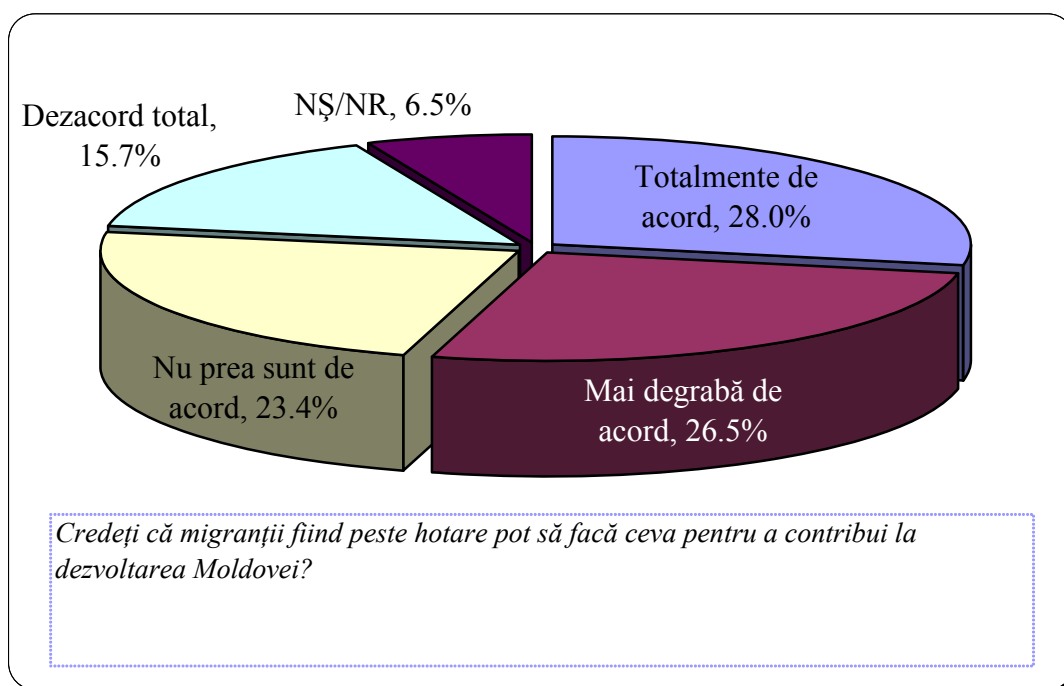
O modificare esențială de atitudine am constatat în comparație cu situația din vara anului trecut în ceea ce privește impactul fenomenului de emigrație a forței de muncă asupra țării în general. În vara anului trecut peste 60 la sută din cetățeni credeau că migrația are totuși un impact negativ asupra țării. În jumătate de an percepția impactului acestui fenomen asupra țării, deși nu a devenit preponderent pozitivă, s-a îmbunătățit totuși în mod esențial. Doar 47,7% la moment consideră că migrația ar avea un impact negativ, iar 40,9% consideră opusul, comparativ cu 31,9% respondenți care negau afirmația privind impactul negativ al migrației în vara anului trecut. De remarcat că în această apreciere există o unanimitate în funcție de experiența de emigrare, diferența procentuală nu atestă diferențe semnificative între cele trei grupuri.

Diagrama 1) Percepțiile privind impactul migrației asupra Moldovei

Migranții însă pot contribui la dezvoltarea Moldovei, susțin majoritatea respondenților (28,0% totalmente de acord și 26,5% mai degrabă de acord), ponderea scepticilor fiind însă una însemnată, 15,7% au afirmat dezacordul total cu afirmația, 23,4% dezacord parțial.

Diagrama 2) Pot sau nu pot migranții contribui la dezvoltarea Moldovei?

Contribuția, care populația ar solicita-o de la cetățenii aflați peste hotare este una oarecum materialistă, cu care, cunoaștem, migranții până acum se isprăvesc. Și anume, 51,1%, deci fiecare al doilea cetățean, consideră că contribuția, pe care migranții o pot realiza ține de expedierea remitențelor către familiile rămase în țară. Astfel, se desprinde cu claritate percepția impactului pozitiv major pe care l-a avut procesul de migrație de până acum, și anume asigurarea venitului de existență al familiilor, care la nivelul economiei naționale se limitează ca impact pozitiv doar la creșterea consumului.

Se evidențiază însă și conștientizarea remitențelor ca potențial de dezvoltare economică a țării prin investiția acestora în afaceri, menționat de 26,2% respondenți sau contribuția la promovarea exporturilor moldovenești prin consumul produselor moldovenești peste hotare – 2,5%.

Deși în comparație cu studiul precedent „obiectivele” puse în fața migranților au rămas practic neschimbate, a apărut totuși unul legat nemijlocit de ultimele evoluții a economiei mondiale. Astfel, pe locul trei se situează opțiunea precum că migranții ar trebui să ajute țara în moment de criză – 5,2%.

Tabelul 6) Cum pot migranții contribui la dezvoltarea Moldovei?

	2009	2008
Să trimită bani acasă	51.1%	51.6%
Să lanseze o afacere/să investească într-o afacere din Moldova	26.2%	26.9%
Să ajute țara în moment de criză	5.2%	0.0%
Să promoveze imaginea țării peste hotare	5.1%	7.4%
Să apere interesele Moldovei peste hotare	3.5%	5.5%
Să creeze legături/relații culturale cu oamenii din alte țări	2.1%	3.0%
Să cumpere produsele moldovenești de export, fiind peste hotare	2.0%	2.5%
Să rămână politic activi (votarea, etc.)	1.6%	0.4%
Altceva	1.3%	0.6%
NȘ/NR	1.9%	2.2%

Cum pot migranții contribui la dezvoltarea Moldovei

Experiența de emigrare și remitențe

Deși aceste aspecte (emigrația și remitențele) nu constituiau obiect de bază al studiului, elucidarea lor este necesară în vederea analizei relațiilor între fenomenul migrație și antreprenoriat, sistemul bancar, dar în special să încercăm să vedem evoluția fenomenului în condițiile crizei economice mondiale.

De aceea, în acest capitol vor fi constatările privind dimensiunile migrației și remitențelor.

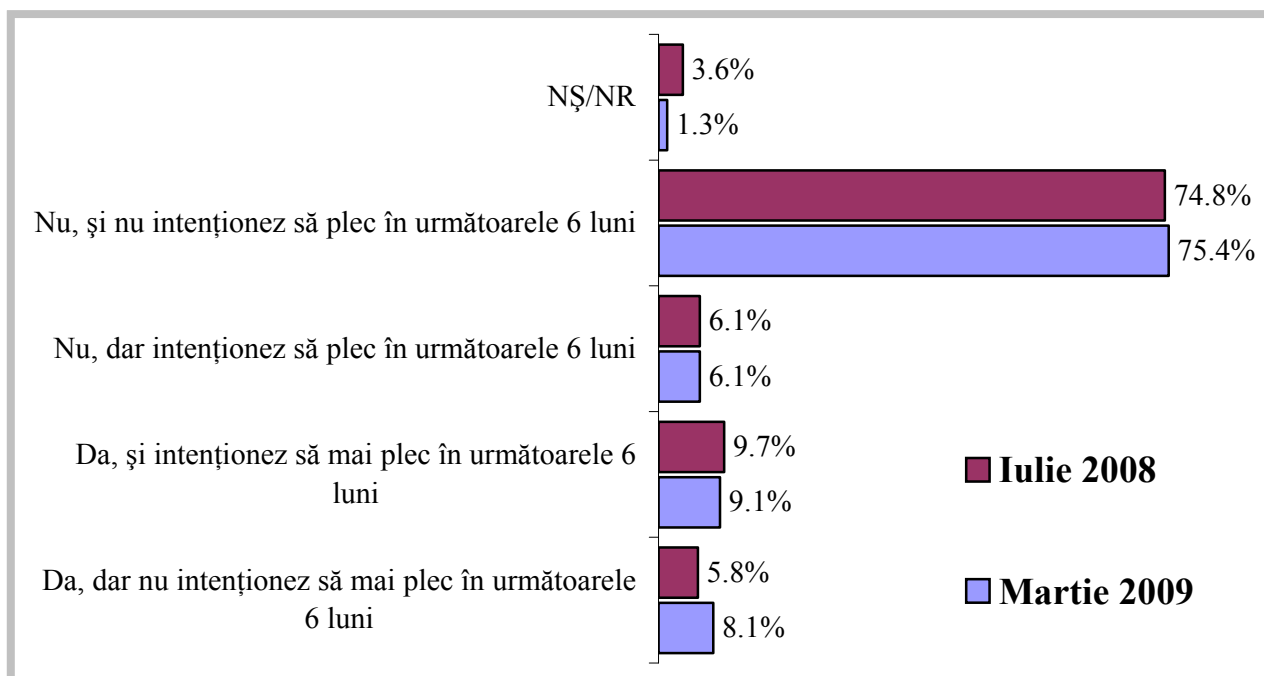
Persoanele care au participat în calitate de intervievați în cadrul studiului prezintă populația prezentă a țării, deci populația care la momentul studiului se afla în Republica Moldova. Dimensiunile contingentului migrant în cadrul acestei populații constituiau în luna martie a.c. 17,2%, fiind compus din:

1. 9,1% din populație care a fost peste hotare în ultimii 2 ani și intenționează să mai plece în următoarele 6 luni;
2. 8,1% din populație care a fost peste hotare în ultimii 2 ani însă nu intenționează să mai plece în următoarele 6 luni;

Trebuie să menționăm și despre potențialii migranți, persoanele care nu au fost peste hotare în ultimii 2 ani însă intenționează să o facă în următoarele 6 luni, care constituie 6,1% din populația prezentă în țară la momentul studiului.

În comparație cu iulie 2008, situația a înregistrat o evoluție nu foarte semnificativă, manifestată prin creșterea contingentului migrant prezent în țară la un moment dat, în special crescând numărul migranților reveniți pentru întotdeauna, cu 2,3% (de la 5,8% în 2008 la 8,1% în 2009) pe de o parte, și cel puțin menținerea numărului de migranți potențiali noi, care a rămas la o pondere constantă – 6,1%.

Diagrama 3) Ponderele respondenților cu experiență de emigrare

Dvs. personal ați trăit sau ați lucrat peste hotare în ultimii 2 ani?

Creșterea semnificativă a numărului migranților reveniți definitiv (ca intenție) se pare că nu se datorează crizei economice decât doar pe jumătate. Fiecare al doilea (48,3%) din migranții care au revenit, fără a avea intenții de a mai pleca (cel puțin următoarele 6 luni) a venit pe motive familiale, deci lucru mai puțin legat de criză.

În celelalte cazuri este vorba de efectele directe ale crizei asupra pieței de muncă peste hotare, sau de politici interne ale țărilor gazdă, fiind și ele determinate de situația economică precară. În urma pierderii locului de muncă peste hotare au revenit 16,3% migranți, alții 9,7% au renunțat la muncă peste hotare deoarece le-a fost redus salariul. O pondere semnificativă au și migranții reveniți din cauza că le-a expirat termenul de ședere legală în țara gazdă.

În cazul migranților reveniți temporar motivele de revenire, impuse de criză, sunt și mai puține ca pondere. În cazul acestor migrați 57,5% au revenit pe motive familiale, 9,1% din cauza că le-a expirat termenul de ședere legală. Pe motiv de pierdere a locului de muncă au revenit acasă 8,9% din migranții reveniți acasă pentru o perioadă, deci o pondere de două ori mai mică decât în cazul celor reveniți definitiv. Surprinzător este faptul că o astfel de măsură, întreprinsă de autoritățile mai multor țări de destinație a migranților, ca facilitarea întoarcerii migrației la baștină, este, pe de o parte, foarte rar întâlnită ca motiv de revenire, dar și, pe de altă parte, nu impune migranților intenția de a nu mai pleca. Acest lucru este sugerat de faptul că doar 0,8% din migranții reveniți temporar au indicat acest lucru drept motiv de revenire, și nici unul din migranții reveniți definitiv.

Tabelul 7) Motivele de revenire definitivă

	Reveniți definitiv	Reveniți temporar
Motive familiale (ex. s-a îmbolnăvit grav cineva din familie)	48.3%	57.5%
Am decis să-mi continui studiile în RM	1.0%	4.7%
Mi-am realizat planurile pe care le aveam când am plecat peste hotare	3.2%	4.6%
Mi-am pierdut locul de muncă peste hotare	16.3%	8.9%
Mi-a fost redus salariul peste hotare	9.7%	2.2%
Au apărut probleme cu autoritățile țării în care mă aflu	2.3%	1.5%
Mi-a expirat termenul de ședere legală	9.4%	9.1%
Am fost expulzat / deportat din țara în care mă aflu	1.1%	
S-a înrăutățit atitudinea locuitorilor țării în care mă aflu față de migranți	1.7%	
Autoritățile din țara gazdă au oferit asistență financiară pentru a ușura reîntoarcerea		.8%
Altceva	5.7%	6.5%
Nu știu/nu răspund	1.0%	4.3%

Contrar pronosticurilor, făcute de comunitatea de experți pe marginea impactului crizei economice asupra migrației moldovenilor peste hotare 1. nu putem vorbi despre faptul că în urma crizei ne putem aștepta la o revenire masivă a migranților de peste hotare, și 2. nu par a fi cei mai afectați migranții din sectorul construcțiilor. Dacă e să comparăm migranții reveniți definitiv cu cei reveniți temporar, constatăm că intenții de a nu mai pleca declară într-o mai mare măsură migranții care au muncit și în sectorul casnic (14,9% reveniți definitiv și doar 9,4% reveniți temporar), și în comerț (10,8% față de 7,8%), ci nu doar cei din construcții (unde au muncit 54,9% din cei reveniți definitiv și 48,5% reveniți temporar).

Deci, ca și o recapitulare, la moment încă nu se profilează tendințe masive de revenire a migranților acasă, dar dacă acest lucru va avea loc pe viitor, vor fi afectați nu doar cei din construcții, dar și cei din sectorul casnic și comerț, aceste trei domenii fiind principalele sfere de activitate a migranților moldoveni peste hotare.

Tabelul 8) Migranți reveniți după sector de activitate peste hotare

	Reveniți	Reveniți
--	-----------------	-----------------

	definitiv	temporar
sectorul casnic	14.9%	9.4%
învățământ	1.1%	.6%
sănătate		.9%
administrație sau autorități publice	2.0%	1.8%
construcții	54.9%	48.5%
comerț	10.8%	7.8%
agricultură	2.8%	4.2%
transport	5.9%	7.6%
industrie	.9%	4.3%
servicii	5.9%	8.7%
șomer		1.4%
Altceva		.3%
Nu știu/nu răspund	.8%	4.3%

Din perspectiva pieței muncii interne este foarte importantă orientarea migranților reveniți definitiv în Republica Moldova. De menționat în acest sens că intenții de a se lansa pe piața muncii în Republica Moldova declară nu toți migranții, o parte însemnată de migranți intenționând să încerce să trăiască cât mai mult timp din banii acumulați peste hotare – 19%. Intenționează să caute un serviciu doar 42,1%, 17% au intenția de a activa în agricultură. Este foarte mică cota celor care au de gând să investească din banii câștigați peste hotare în afaceri – 5%.

Tabelul 9) Intențiile pe viitor ale migranților reveniți definitiv

	Reveniți definitiv
Voi încerca să-mi găsec un serviciu	42.1%
Mă voi ocupa cu agricultura	17.0%
Voi încerca să trăiesc cât mai mult timp din banii acumulați peste hotare	19.0%
Voi încerca sa-mi lansez propria afacere	5.0%
Voi încerca să obțin un credit	1.4%
Voi încerca să obțin un ajutor de șomaj	1.1%
Altceva	9.1%
Nu știu/nu răspund	5.3%

Cât privește intențiile pe viitor ale persoanelor care declară intenții de emigrare, în comparație cu sondajul din iulie 2008 se constată o confuzie sau lipsă de intenții clare. În sondajul din martie a.c. aproape fiecare al treilea (30,4%) migrant care avea intenție de a pleca peste hotare în următoarele 6 luni (indiferent dacă a mai fost peste hotare sau va pleca pentru prima dată) nu avea o proiecție foarte clară despre pe cât timp va pleca și care ar fi planurile lui pe termen lung în sens de stabilire definitivă.

Dincolo de acest aspect sezonier al emigrărilor va continua să persiste, majoritatea persoanelor care intenționează să plece planifică o durată de deplasare mai mică de un an (62,2% din total în 2008 și 46% în 2009). Mai mult chiar, o mare parte din aceștia (43,7% în 2008 și 38,8% în 2009) intenționează să petreacă peste hotare nu mai mult de 6 luni.

În același timp, unu din zece cetățeni care au exprimat intenția de a pleca peste hotare în iulie 2008 declarau intenția de a se stabili definitiv cu traiul peste hotare, din care 5,5% intenționau să se stabilească de unul singur peste hotare (aceștia fiind persoane necăsătorite), iar 6,3% cu întreaga familie. În sondajul din martie 2009 aceste grupuri de migranți constituiau 4,3% și 5,4% respectiv.

Tabelul 10) Planurile pe viitor în raportarea la emigrare

	2008	2009
Să lucrez 6 luni sau mai puțin și să mă întorc în Moldova	43.7%	38.8%
Să lucrez 6-12 luni și să mă întorc în Moldova	18.5%	7.2%
Să lucrez mai mult de un an și apoi să mă întorc în Moldova	13.0%	9.3%
Să lucrez mai mult de cinci ani și apoi să mă întorc în Moldova	7.6%	4.7%
Să părăsesc Moldova pentru totdeauna și să mă stabilesc singur peste hotare	5.5%	4.3%
Să părăsesc Moldova pentru totdeauna și să mă stabilesc cu familia peste hotare	6.3%	5.4%
NȘ/NR	5.5%	30.4%

Care sunt planurile dumneavoastră pe termen lung?

Fiind întrebați ce schimbări au resimțit în țara gazdă în ceea ce privește migrații în general, respondenții recent reîntorși de peste hotare au indicat în primul rând aspectele legate de piața muncii, în termeni de locuri de muncă (62,7% au indicat că mulți migranți și-au pierdut locul de muncă) și salarizare, 61,7% indicând că multor migranți li se întâmplă să le fie redus salariul.

Tabelul 11) Schimbările pe care migrații le-au resimțit ultimul timp în țara gazdă

	% care au indicat
Mulți migranți au început să-și piardă locurile de muncă	62.7%
Au început să li se reducă salariile migranților	61.7%
A crescut costul vieții	53.6%
Mulți migranți au început să-și piardă locul de trai	46.6%
Autoritățile din țara gazdă au devenit mai stricte	43.2%
Atitudinea localnicilor a devenit mai rezervată/negativă	37.1%

La momentul sondajului OIM – CBS-AXA 2008 numărul estimativ de persoane plecate peste hotare la muncă în vara anului 2008 constituia 325 mii persoane. Ancheta Forței de Muncă (BNS) estimează numărul persoanelor plecate peste hotare la muncă ca fiind de 340 mii în al treilea trimestru ai anului 2008.

Deși sondajul de față oferă un număr supraestimat al migranților datorita faptului că nu este adoptat la o asemenea estimare ca prioritate, am putea judeca despre o evoluție a numărului de migranți prin comparație cu sondajul similar din 2008. Așa dar, cât privește numărul estimativ al migranților plecați la moment peste hotare, sondajul sugerează un număr de 350 mii, ceea ce ar însemna o descreștere cu aproape 18% a numărului de migranți plecați la moment în comparație cu sondajul din iulie 2008.

Pe de altă parte, ne amintim că numărul migranților care au fost peste hotare la muncă însă la momentul studiului erau prezenți în RM este ceva mai mare față de sondajul similar din iulie 2008 (17,2% din populația prezentă față de 12,0% în martie 2009).

În acest context, luând în calcul intervalele de încredere a estimatorilor, putem afirma o modificare a numărului migranților plecați la moment peste hotare în direcția de descreștere a numărului acestora.

Părerea noastră însă este că ar fi prea matur să fie anunțată începerea fazei de reducere a dimensiunilor populației antrenate în migrație, dat fiind apropierea ultimei măsurări (martie 2009) de sărbătorile de Paști (care constituie unul din punctele culminante în revenirea temporară a migranților în perioada anului), dar și experiența de fluctuări înregistrate în studiile anterioare. În special AFM, fiind realizată trimestrial, a sugerat deseori fluctuații de zeci de mii a numărului de migranți plecați la moment de la un trimestru la altul.

Remitențe

La nivelul gospodăriilor din care fac parte persoanele intervievate constatăm la fel o parte semnificativă care la modul direct este afectată de procesul de migrație. La momentul cercetării 24,6% gospodării aveau cel puțin un membru plecat peste hotare, iar 5,6% gospodării, deși nu aveau la moment pe nimeni plecat, aveau membri care au fost plecați în ultimii 2 ani.

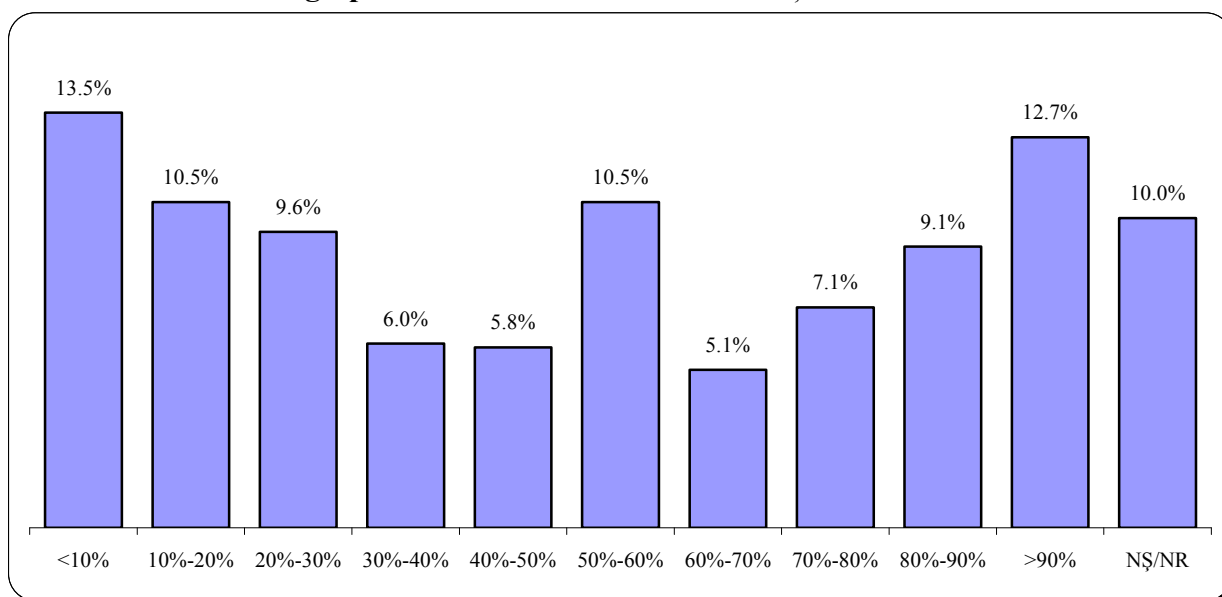
La o altă dimensiune, cea a remitențelor, constatarea este că de remitențe au beneficiat în ultimele 12 luni 29,3% de gospodării, fără modificări esențiale față de sondajul din iulie 2008 (31,4%). Faptul că numărul gospodăriilor beneficiare de remitențe a rămas relativ constant încă o dată confirmă faptul că este prea matur să vorbim de revenire în masă a migranților.

Tabelul 12) **Gospodării afectate direct de migrație**

Gospodării cu cel puțin un membru plecat peste hotare la moment	24.6%
Gospodării cu cel puțin un membru care a fost peste hotare în ultimii 2 ani	5.6%
Gospodării care au beneficiat de remitențe în ultimele 12 luni	29.3%

În cazul la 44,6% din gospodării remitențele sunt sursa principală de venituri, constituind peste 50% din volumul acestora. Mai mult ca atât, fiecare a cincia gospodărie (21,8%) poate fi considerată total dependentă de remitențe (în aceste gospodării din remitențe provin peste 80% din venituri).

Procent din veniturile gospodăriilor constituit din remitențe

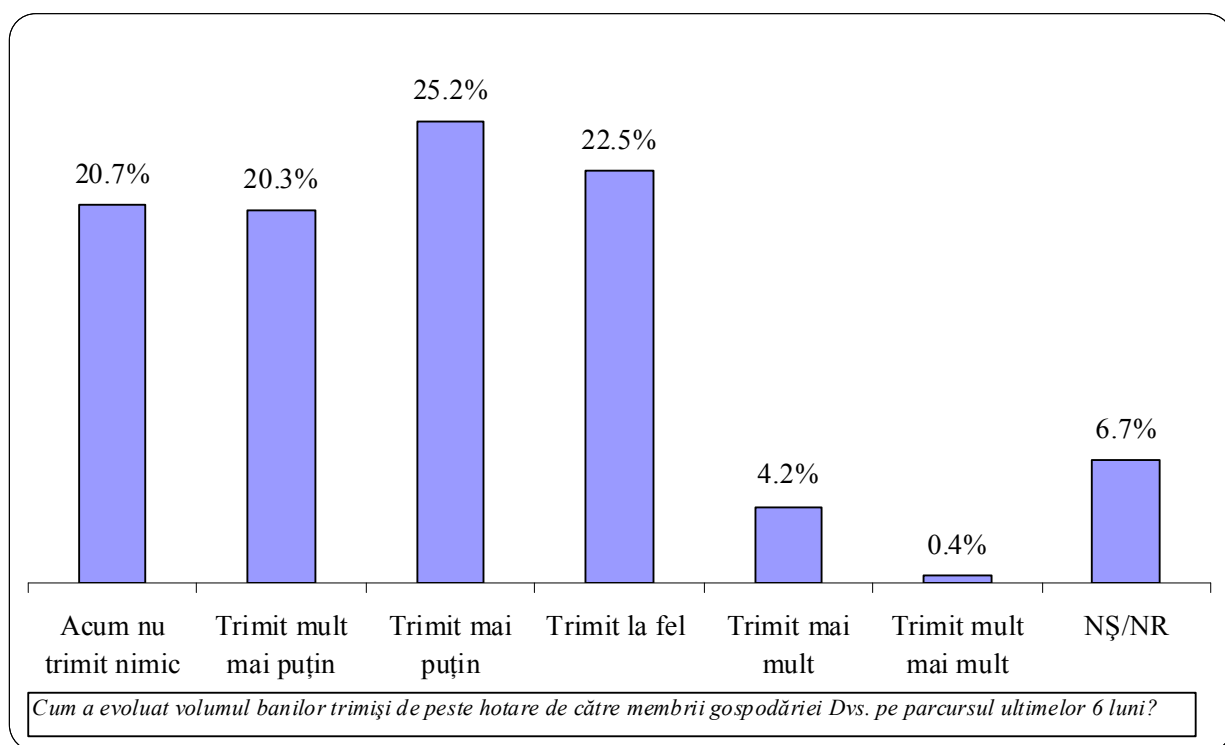

În același timp, Statistica Balanței de Plăți (Banca Națională a Moldovei) indică diminuarea fluxului de remitențe începând cu trimestrul IV al anului 2008.

Cu adevărat, se pare că începe evoluția spre reducerea numărului de gospodării beneficiare de remitențe, deoarece, deși numărul de gospodării care au primit remitențe pe parcursul ultimelor 12 luni a rămas constant, într-o altă întrebare, cu o perioadă de raportare de doar 6 luni (ultimele) în fiecare a cincia gospodărie (20,7%) a fost anunțată stoparea transferurilor de peste hotare, iar altele 45,5% gospodării au anunțat reducerea volumului de remitențe.

Astfel, datele studiului nostru ar indica că reducerea volumului de remitențe ține nu doar de reducerea volumului de remitențe primite de una și aceeași familie, dar și prin reducerea numărului de gospodării beneficiare de remitențe în ultimele 6 luni.

Tabelul 13) Evoluția volumului de remitențe primite de gospodărie

Aspecte ale antreprenoriatului și de piață a forței de muncă

Antreprenoriat

Acest aspect este vizat în cercetare prin necesitatea de a aborda una din componentele proiectului “Dincolo de reducerea sărăciei: Elaborarea unui cadru legislativ, regulator și instituțional pentru utilizarea remitențelor în scopul îmbunătățirii mediului de afaceri în Moldova”, și anume sporirea conștientizării de către migranții moldoveni și gospodăriile de migranți a oportunităților de investire și dezvoltare în Moldova.

În acest sens, studiul a vizat următoarele aspecte:

- distribuția populației în funcție de participare în activitățile antreprenoriale;
- motivele de bază a inactivismului antreprenorial;
- motivele de renunțare la business;
- problemele cu care se confruntă antreprenorii în ultimele 6 luni;

Suplimentar, a fost abordată și problematica includerii/excluderii în piața de muncă pe parcursul ultimelor 6 luni.

La moment, în rândul populației persoanele care dețin o afacere proprie, conform declarațiilor, constituie cca. 4.1%, iar alți 11,4% intenționează să inițieze pentru prima dată o afacere.

Un număr semnificativ de persoane, judecând după dimensiunile grupului de antreprenori în general, au avut în trecut o afacere, însă nu o dețin la moment – 3,5%. Mai mult ca atât, numărul persoanelor care și-au închis cândva afacerea și nu intenționează să deschidă o altă afacere (2,9%) devansează mult numărul celor care au exprimat intenția de a iniția din nou afacere după eșecul celei anterioare (0,6%).

La capitolul conexiunii între mediul de afaceri și migrație, studiul constată o puternică diminuare a activismului antreprenorial al migranților comparativ cu situația cu jumătate de an în urmă. Este chiar surprinzător de bruscă reducerea numărului de migranți care dețin o afacere proprie la moment (2,4%) comparativ cu jumătate de an în urmă – 6,8%. Și acest lucru s-a produs din cauza că mulți migranți au renunțat la afacere în ultima jumătate de an (7,1% în acest sondaj față de 4,3% din migranți reîntorși care renunțaseră la afacere în sondajul din iulie 2008), marea majoritate din care au renunțat definitiv la antreprenoriat (5,2% față de doar 2,6% în 2008). Devine foarte clar că din variate motive lansarea migranților în afaceri eșuează foarte rapid. Mai există aici și o altă explicație, dincolo de atmosfera investițională în țară. Anterior am văzut că numărul migranților reveniți la momentul studiului a crescut semnificativ. Astfel, numărul și tipul migranților la care ne refeream în sondajul din 2008 nu coincide cu cel din sondajul prezent. Se poate întâmpla că activismul antreprenorial mai scăzut se explică prin revenirea a unei părți semnificative de migranți cu grad de pregătire mai scăzut ca studii și experiență profesională, acești migranți fiind mai vulnerabili în fața înrăutățirii situației pe piața muncii peste hotare pe de o parte, iar pe de altă parte sunt mai puțin dotați cu spirit antreprenorial.

Tendințe asemănătoare (de reducere a activismului antreprenorial) se observă și la nivelul populației generale. În special remarcăm dublarea procentului de populație care a renunțat și la afacerea pe care cândva o deținea, și la intenția de a se mai lansa pe viitor (2,9% față de 1,3% în 2008). Mai mult ca atât, 12% din migranții care au avut în trecut o afacere și nu o mai desfășoară la moment au sistat activitatea întreprinderii anume în ultimele 6 luni.

Bucurător însă este faptul că procentul total al potențialului antreprenor (suma ponderilor celor care dețin la moment o afacere și celor care nu dețin la moment însă planifică să inițieze pe viitor o afacere), crescut la 15,5% de la 12,4% în 2008.

Tabelul 14) Afaceri existente și planuri de inițiere a noi afaceri în funcție de experiența de emigrare

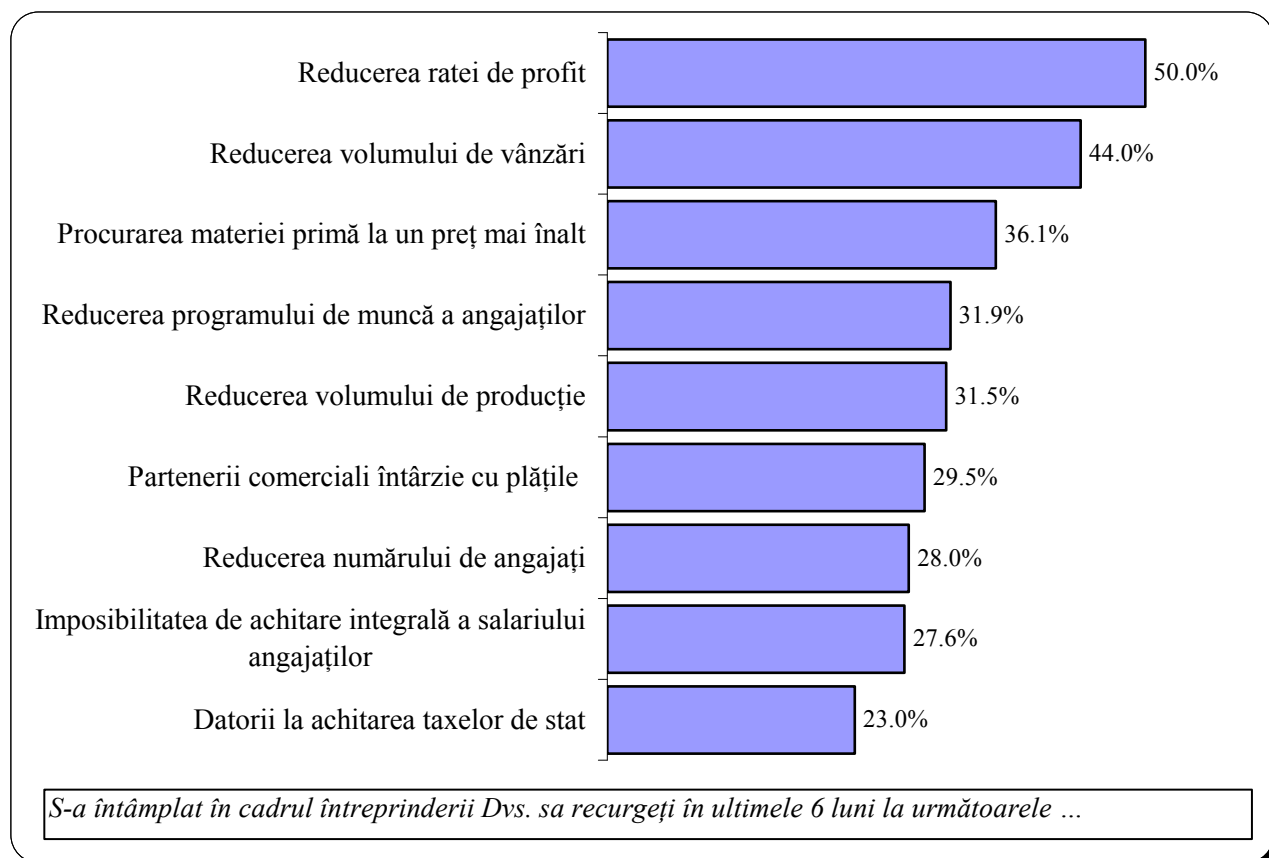
		General	Respondent cu experiență proprie de migrație	Respondent din gospodărie cu membri migranți	Respondent din gospodărie fără experiență proprie de migrație
Ați avut vreodată o afacere proprie sau planificați să inițiați o afacere proprie în viitorul apropiat?	În prezent am o afacere proprie	4.1%	2.4%	4.4%	4.5%
	Am avut în trecut o afacere proprie, dar nu mai planific să lansez una în viitor	2.9%	5.2%	3.6%	2.1%
	Am avut în trecut o afacere proprie și planific să mai lansez una în viitor	.6%	1.9%	.5%	.2%
	Nu am avut niciodată o afacere proprie, însă planific să o fac în viitorul apropiat	10.8%	17.5%	10.8%	9.0%
	Nu am avut niciodată o afacere proprie, și nici nu planific să o fac în viitorul apropiat	81.6%	72.9%	80.9%	84.2%
	Numărul potențial de antreprenori (persoane care dețin sau intenționează să lanseze o afacere)	15.5%	21.8%	15.7%	13.7%

Mediul antreprenorial în perioada ultimelor 6 luni se confruntă cu un șir de probleme majore în activitatea sa. Jumătatea din persoanele care dețin la moment o afacere proprie (4,1% din total) au raportat că pe parcursul ultimelor 6 luni întreprinderea a înregistrat reducerea ratei de profit în general, lucru determinat de reducerea volumului de vânzări (44%), creșterea prețurilor la materia primă (36,1%). În cazul la 29,5% întreprinderi se înregistrează întârzieri din partea partenerilor cu achitarea pentru producția sau serviciile procurate.

Ca și efect, antreprenorii sunt nevoiți să recurgă la reducerea programului de muncă a angajaților (31,9%) sau chiar la concedieri (28%), reducerea volumului de producție (31,5%).

Imposibilitatea de a achita angajaților salariul în întregime au raportat 27,6%, iar 23 la sută din întreprinderi s-au pomenit cu datoriile la achitarea taxelor de stat.

Problemele întâmpinate de antreprenori în ultimele 6 luni

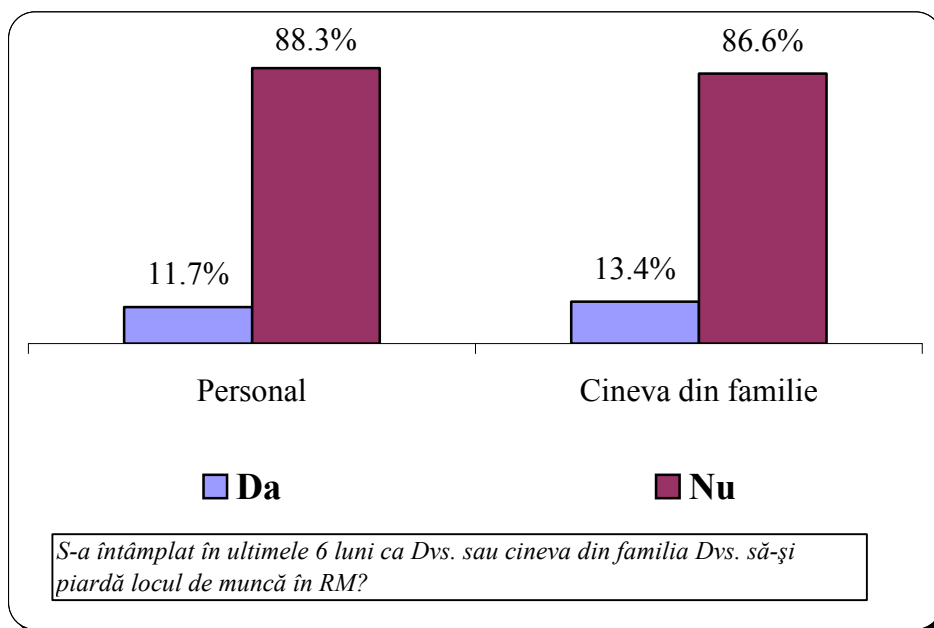

Piața forței de muncă

În ultimele 6 luni șomajul a devenit o realitate pentru cel puțin 20 la sută din gospodării. Mai mult decât unu din zece (11,7%) din respondenții intervievați susține că și-a pierdut locul de muncă în ultimele 6 luni, iar în cazul la 13,4% respondenți fără serviciu a rămas cineva din membrii gospodăriei.

Incidența disponibilizărilor este mai mare în mediul rural (21,1% gospodării față de 18,5% din orașe), iar sferile cele mai afectate fiind sfera comerțului, învățământului, agricultura, construcțiile.

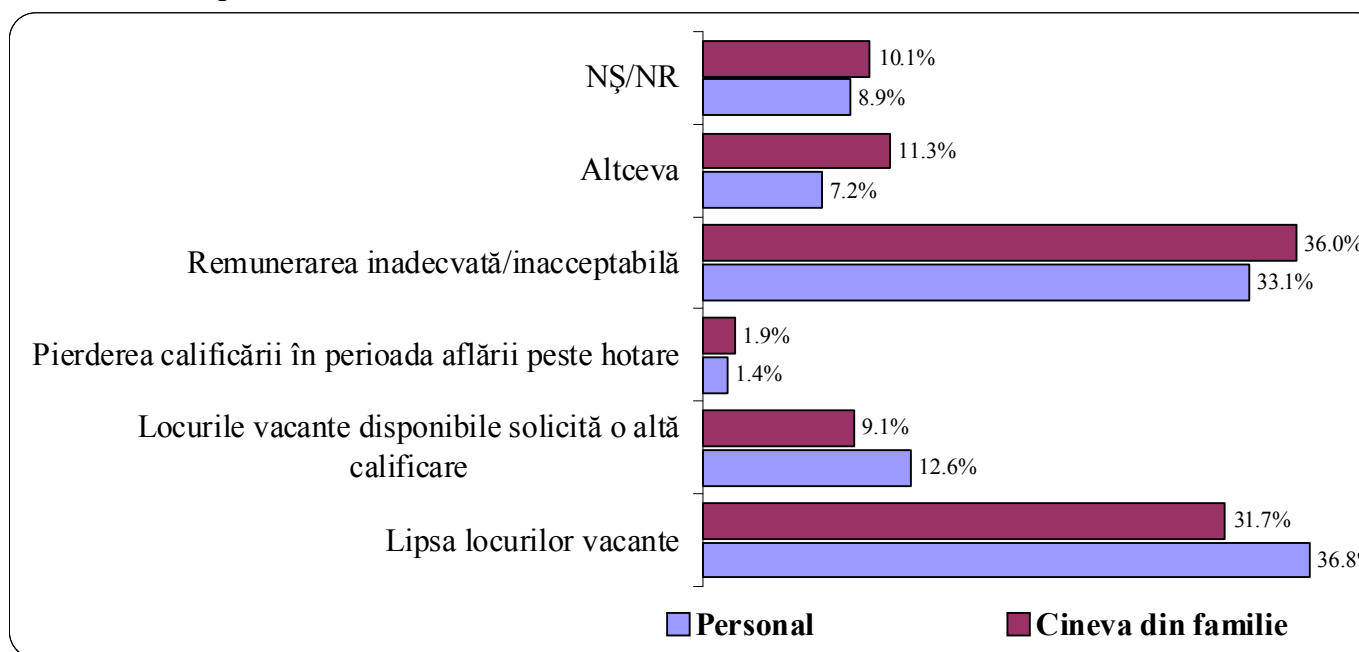
Incidența disponibilizărilor

În căutarea unui loc de muncă s-au aflat în ultimele 6 luni 24,3% din respondenți, iar 23,2% susțin că cineva din membrii familiilor lor a căutat un loc de muncă. .

O persoană care își caută un loc de muncă în Republica Moldova a întâmpinat cel mai des aceleași două probleme „clasice”, lipsa locurilor de muncă ca atare (36,8% personal și 31,7% cineva din familie) și, în cazul în care locurile vacante există și sunt identificate, nivelul de salarizare este inadecvat (33,1% personal și 36% cineva din familie).

Probleme întâmpinate în căutarea unui loc de muncă

Sistemul bancar și consumul de servicii bancare

Conexiunea între remitențe și sistemul bancar prezintă unul din aspectele unei utilizări eficiente a remitențelor. Această conexiune nu se rezumă doar la medierea pe care o realizează sistemul bancar între expeditorul și recipientul de remitențe, banca beneficiind de venituri considerabile în formă de comisioane pentru transferuri.

Acest influx substanțial de bani are un impact economic major, printre efectele pe care le cauzează fiind și cele care privesc în mod direct sistemul și piața financiară:

- inflația,
- aprecierea valutei naționale în raport cu alte valute,
- creșterea investițiilor,
- sporirea rezervelor Băncii Naționale;

În asemenea condiții, acordarea atenției asupra acestei resurse financiare, încercarea de a orienta influxul în vederea utilizării mai eficiente și de impact pozitiv nu doar la nivel de gospodărie, ci și la cel regional și național, ar prezenta o sferă specială de preocupare a autorităților.

Odată ce scopul campaniei de informare „Gândește bine” de a spori conștientizarea de către migranții moldoveni și gospodăriile de migranți a oportunităților de investire și dezvoltare în Moldova și de a crește cultura financiară generală a beneficiarilor de remitențe, studiul de față cuprinde în detaliu și utilizarea serviciilor bancare, gradul de cunoaștere și de încredere în sistemul bancar în rândul populației și în special a beneficiarilor de remitențe.

În acest sens au fost abordate în mod special următoarele aspecte:

- utilizarea de servicii bancare, finanțe personale
- cunoștințele în domeniul financiar
- atitudini și încredere în sistemul bancar

Utilizarea serviciilor bancare

Tabelul de mai jos ilustrează parametrii actuali de utilizare a serviciilor bancare. Pe de o parte, constatăm un nivel foarte scăzut de utilizare a acestor servicii. Fiecare a doua gospodărie (48,4%) nu utilizează la moment nici un tip de serviciu bancar, deși acest indicator a scăzut comparativ cu anul 2008, când nu utilizau nici un serviciu bancar 50,9% gospodării.

Comparativ cu sondajul din 2008 cea mai mare reducere de utilizatori au înregistrat serviciile bancare direct legate de remitențe, acestea fiind schimbul valutar (-2% utilizatori față de 2008) și transferurile bănești (-2,6%). Necatând la aceasta, serviciile de schimb valutar sunt utilizate de o treime din populație, fiind serviciul cel mai des accesat.

Ca număr de beneficiari urmează achitarea serviciilor bancare la bancă (21,5%), acesta fiind serviciul cu cea mai mare creștere în ultimele 2 trimestre (+6,2%).

Urmează transferul de remitențe, 10,2% din respondenți utilizează în prezent serviciile de transfer bănesc (transferuri rapide), iar 4,5% transferând bani de peste hotare prin transfer bancar iar 1,2% prin card bancar.

De conturi curente dispun 5,4% de populație adultă (+1,6% față de iulie 2008), iar 10,2% dispun de cont de depozit pentru obținerea unei dobânzi, inclusiv 7,1% în MDL iar 3,1% în valută străină. Aceste ponderi, care în sumă au înregistrat o creștere de 6 la sută față de iulie 2008, nu pot fi însă comparate cu siguranță, deoarece în sondajul precedent conturile de depozite au figurat în chestionar fără distincția MDL/valută, astfel creșterea poate fi datorată unor gospodării care dispun concomitent de depozite și în MDL și în valută străină.

Creditele, în orice formă, sunt printre serviciile bancare cel mai rar utilizate, cu excepția poate doar a creditelor personale, plasându-se pe locul opt ca număr de utilizatori (3,7%).

Pe lângă achitarea serviciilor comunale, serviciile bancare care au înregistrat o anumită creștere sunt depozitele cu dobândă și fără dobândă, conturi curente, credite personale, cele ipotecare și pentru micul business, carduri de credit, leasing.

Au scăzut ca număr de utilizatori, pe lângă serviciile nemijlocit legate de remitențe, cardul de debit și asigurările de viață.

Tabelul 15) Consumul de servicii bancare

	Utilizau în iulie 2008	Utilizau în martie 2009	Evoluția (iulie 2008 – martie 2009)
Schimb valutar	33.2%	31.2%	-2.0%
Achitarea serviciilor comunale la bancă	15.3%	21.5%	+6.2%
Transferuri bănești	12.8%	10.2%	-2.6%
Depozit cu dobândă în lei moldovenești*	4.2%	7.1%	+6.0%
Depozit cu dobândă în valută străină*		3.1%	
Cont curent	3.8%	5.4%	+1.6%
Recepționarea remitențelor prin transfer bancar	6.1%	4.5%	-1.6%
Credit personal	3.6%	3.7%	+0.1%
Depozit fără dobândă în lei moldovenești*	1.0%	2.1%	+1.6%
Depozit fără dobândă în valută străină*		0.5%	
Card de credit	1.1%	2.1%	+1.0%
Safeuri bancare	0.9%	1.2%	+0.3%
Recepționarea remitențelor prin card bancar	1.4%	1.2%	-0.2%
Card de debit	1.4%	1.1%	-0.3%
Asigurare de viață	3.6%	0.9%	-2.7%
Credit pentru micul business	0.6%	0.9%	+0.3%
Leasing	0.4%	0.5%	+0.1%
Credit ipotecar	0.4%	0.5%	+0.1%

Numărul mediu de servicii bancare utilizate per persoană a crescut, deși nu este vorba despre o creștere foarte mare. La nivel general un cetățean utilizează în mediu 0,98 servicii bancare, în comparație cu 0,86 în iulie 2008.

Cât privește diferențierea în numărul de servicii bancare utilizate concomitent, există fluctuații puternice în funcție de experiența de migrație și cea de business.

În comparație, un migrant (o persoană care a fost peste hotare în ultimii doi ani) utilizează în mediu 1.26 servicii, un membru de familie cu migranți 1.32, iar membrii familiilor care nu au migranți doar 0.8 servicii.

Ca și experiență de afaceri, persoanele care dețin sau au deținut în trecut o afacere utilizează mai multe servicii bancare (1,22 în mediu).

În comparație cu iulie 2008 a crescut numărul mediu de servicii utilizate de populația fără experiență de migrație și business - membrii familiilor cu migranți (1,32 față de 1,05 în 2008), persoanele care nu au migranți în gospodărie (0,8 față de 0,61), persoanele fără experiență de afaceri (0,91 față de 0,81 în 2008).

A scăzut în schimb „activismul” celor ce în sondajul 2008 păreau a accesa mult mai serviciile bancare, și anume migranții (de la 1,57 la 1,26) și antreprenorii (de la 1,5 la 1,22).

Tabelul 16) Consumul cumulativ de servicii bancare / experiență de emigrare și business (1)

		Numărul mediu de servicii utilizate la moment sau în trecut	Numărul de servicii utilizate			
			„0”	„1”	„2”	„3+”
General		0.98	43.2%	30.5%	16.9%	9.3%
Experiență de migrațiune	Respondentul a fost migrant	1.26	33.4%	31.9%	20.4%	14.5%
	Respondent din familie cu migranți	1.32	30.7%	32.5%	20.7%	16.1%
	Respondenți din familie fără migranți	0.80	49.5%	29.6%	14.8%	6.2%
Experiență de afaceri	Respondenți cu experiență de afaceri	1.22	36.0%	28.5%	21.2%	14.4%
	Respondenți fără experiență de afaceri	0.91	45.4%	31.1%	15.6%	7.9%

Nivelul scăzut al consumului de servicii bancare este determinat în mare parte de doi factori, sărăcia monetară (o mare parte de populație nu dispune de surplus de bani la banii necesari pentru consum curent) și neîncrederea în bănci. Anume aceste motive sunt evocate de respondenți atunci când au fost întrebați de ce nu își deschid un cont bancar, și cota celor ce nu își deschide un cont bancar a crescut în ultimul timp.

Pe lângă lipsa de bani pentru economii (59,4%) și neîncrederea în bănci (13,8%), există și alți factori, deși mai minori, profilându-se astfel două grupuri. Unul ține de oferta pieței monetare, populația evitând să deponă bani pe conturi bancare din cauza ratelor de dobândă joase (2,6% respondenți), inflației, care impune consumul banilor, ci nu depunerea în bănci (0,6%). Trebuie de remarcat aici că eforturile întreprinse de guvern în anul 2008 în ceea ce privește menținerea inflației au fost resimțite de populație, astfel încât procentul celor ce nu își deschid un cont bancar sub pretextul unei inflații mari, a scăzut semnificativ (de la 1,3% la 0,6%).

Alt grup de factori ține nemijlocit de „infrastructura bancară” și cerințele băncilor, și anume numărul mare de bănci, fiind complicat să alegi banca la care să-ți deschizi un cont bancar (2,2%), lipsa unor filiale de bănci în localitate (1,1%), percepția precum că a deschide un cont bancar este complicat procedural (1,4%) sau că cerințele băncii sunt prea înalte (1,1%).

Tabelul 17) Cauzele de lipsă a unui cont bancar

	2008	2009
Nu am bani de ajuns pentru a recurge la economii	56.1%	59.4%
Nu am încredere în bănci	11.6%	13.8%
Nu mă satisfac ratele de dobândă oferite	4.4%	2.6%
Băncile sunt multe, nu știu pe care s-o aleg	4.2%	2.2%
Este prea complicat pentru mine să deschid un cont bancar	1.6%	1.4%
Inflația anuală este foarte mare, e mai bine să folosești banii	1.3%	0.6%
Cerințele băncii sunt prea înalte	1.2%	1.1%
Nu există beneficii de pe urma unui cont bancar	1.2%	1.1%
Nu există filiale de bănci în localitatea mea	1.1%	1.1%
Am avut o experiență proastă cu băncile în trecut	1.1%	0.9%
Altceva	1.0%	5.0%
Îmi vine greu să răspund	15.2%	10.8%

Dacă Dvs. nu aveți un cont bancar, din ce cauză nu vă deschideți unul?

Păstrarea economiilor personale

Să ne întoarcem un pic la economiile gospodăriilor casnice. Am văzut anterior că starea financiară actuală a gospodăriilor studiate chiar s-a înrăutățit în ultimele 6 luni.

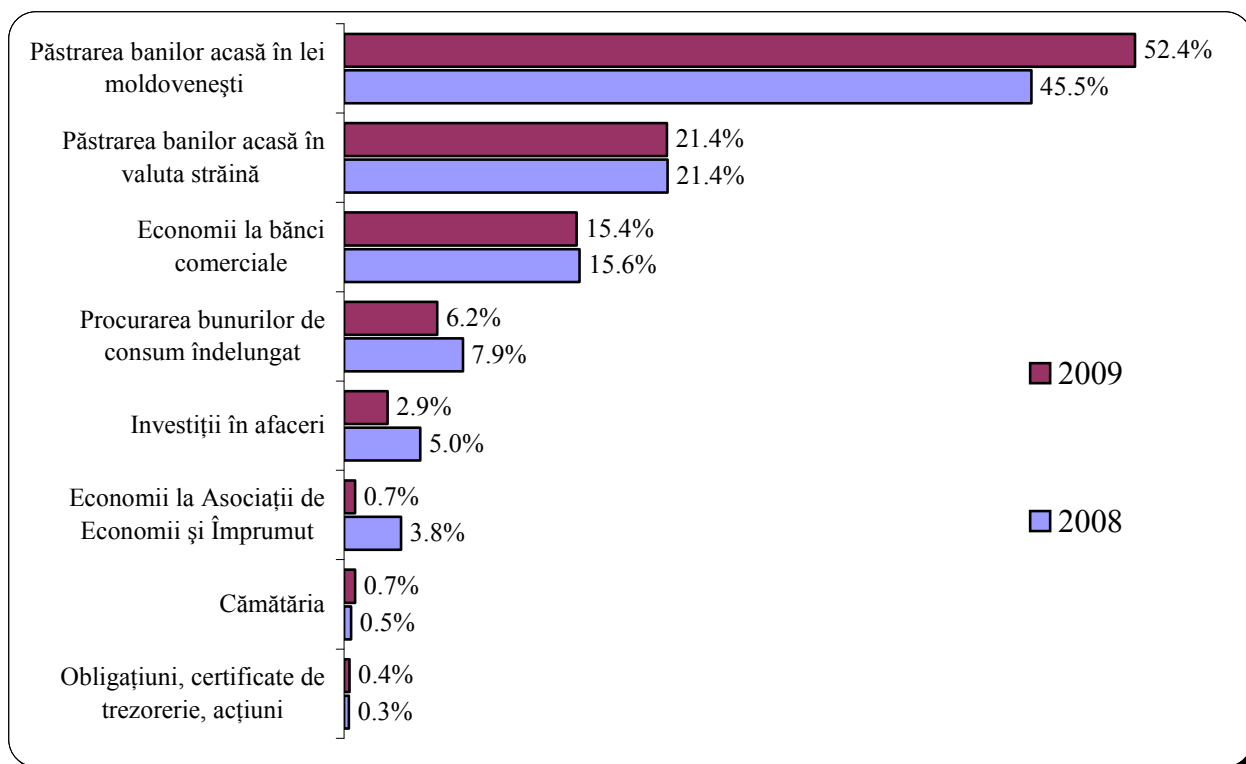
Datele privind procedurile de păstrare a economiilor la care recurge populația sunt în concordanță cu cauzele evitării de a deschide conturi bancare.

Pentru a compara practicile din 2008 și 2009 a fost excluse gospodăriile care nu fac economii.

Datele sugerează că populația în mare parte preferă să-și păstreze economiile acasă, în special în lei moldovenești. Mai mult de jumătate din gospodăriile care fac economii (52,4%) preferă anume această practică de păstrare a economiilor, această cotă chiar crescând față de anul 2008, când constituia 45,5%. Altele 24,1% gospodării păstrează economiile la fel acasă, însă convertite în valută străină, și doar 15,6% gospodării practică păstrarea economiilor la bănci comerciale. Aceste două modalități de păstrare a economiilor practic au rămas neschimbate ca procent al populației care recurge la ele.

Comparativ cu sondajul trecut, constatăm scăderea numărului de gospodării care își folosesc economiile pentru a procura bunuri de consum îndelungat, pentru a-i investi în afaceri, dar în special a scăzut numărul celor care își depun economiile la Asociații de economii și împrumuturi (de la 3,8% la 0,7%).

Diagrama 4) Păstrarea economiilor

În același timp, recepționarea de remitențe nu implică neapărat practici diferențiate de păstrare a economiilor. Este adevărat că, în cazul beneficiarilor de remitențe se profilează tendința mai mare spre păstrarea economiilor în sistemul financiar bancar.

O singură deosebire pronunțată ține de aspectul valutar. Dacă în cazul gospodăriilor care nu beneficiază de remitențe cea mai mare parte din ele păstrează banii acasă în lei moldovenești (61,4%) decât în valută străină (16,3%), beneficiarii de remitențe optează într-o măsură mai mare pentru valuta străină (30%), deși oricum prioritatea îi acordă valutei naționale (37%).

E de remarcat că în cazul ambelor grupuri față de sondajul din 2008 se constată creșterea popularității păstrării economiilor în lei moldovenești acasă, lucru determinat probabil de evoluția cursului de schimb favorabilă leului moldovenesc în special în anul 2008. În sondajul precedent această metodă o preferau 53% familii care nu beneficiază de remitențe, și 32,4% familii beneficiare de remitențe.

Tabelul 18) Păstrarea economiilor

	Gospodării recepționare de remitențe	Gospodării fără remitențe
Păstrarea banilor acasă în valuta străină	30.0%	16.3%
Păstrarea banilor acasă în lei moldovenești	37.0%	61.4%
Procurarea bunurilor de consum îndelungat	8.5%	4.7%
Economii la Asociații de Economii și Împrumut	1.0%	.6%
Economii la bănci comerciale	20.5%	12.4%
Investiții în afaceri	2.4%	3.3%
Alteva	0.7%	1.3%

Care din următoarele metode de economisire și păstrare a banilor Dvs. o preferați?

Notă: distribuția este realizată doar pe baza gospodăriilor care fac economii

Scopurile, pentru care oamenii recurg la economii, indică orientarea acestora către consum, pe de o parte, însă pe de altă parte, faptul că dimensiunile acestor economii sunt modeste nu permite acoperirea unor investiții mai mari. Profilăm două grupuri de orientări de natură diferită.

În jumătate din cazuri (52,9%), economiile sunt făcute ca asigurare în eventualitatea unor situații critice (cazuri de urgență în general, îmbolnăvirea unui membru al gospodăriei, asigurarea pentru bătrânețe sau înmormântare, în eventualitatea pierderii unui loc de muncă).

Se practică și economiile pentru investiții în bunuri sau capital uman, oarecum costisitoare (studii, odihnă, procurarea sau reparația imobilelor, bunuri casnice, automobil). În acest grup de orientări se încadrează 20,2% de gospodării.

Gospodăriile, orientările spre economisire în alte scopuri care nu se încadrează în aceste două grupuri, fac economii pentru careva evenimente de familie (3,7%), pentru investiții în afaceri (2%) sau pentru o eventuală emigrare – 1,3%.

De remarcat că în comparație cu anul 2008 cresc orientările de economii pentru a se asigura față de careva situații critice. Astfel, a crescut procentul gospodăriilor care fac economii pentru eventualitatea îmbolnăvirii, pierderii locului de muncă, pentru cheltuielile din sezonul rece. Celelalte grupuri de scopuri ai economiilor deopotrivă mai puțin preocupă oamenii.

A scăzut brusc procentul celor ce economisesc pentru bătrânețe, înmormântare. Luând în calcul că această practică este foarte caracteristică vârstnicilor, reducerea economiilor pentru aceasta de fapt ar însemna incapacitatea de economii, deci creșterea vulnerabilității financiare ale persoanelor în vârstă.

Tabelul 19) Scopul economiilor (intențiilor de economisire)

	2008	2009
Cazuri de urgență ce necesită bani	17.6%	16.3%
Pentru eventualitatea îmbolnăvirii unui membru al familiei	11.7%	16.9%
Pentru studiile copiilor sau altor membri ai familiei	10.3%	11.0%

Pentru bătrânețe, înmormântare	8.8%	3.5%
Pentru cheltuieli din sezonul iernii	8.3%	9.3%
Pentru a cumpăra/repara o casă sau un apartament	6.8%	4.1%
Evenimente de familie (botez. cumătrrie etc.)	4.5%	3.7%
Pentru eventualitatea șomajului	2.9%	6.9%
Pentru a ne permite niște plăceri (odihnă...)	2.6%	1.9%
Pentru a lansa o afacere	2.5%	2.0%
Pentru a cumpăra bunuri scumpe (calculator, televizor ...)	2.1%	1.7%
Pentru a procura un automobil	1.8%	1.5%
Pentru a migra peste hotare	1.3%	1.3%
Altceva	1.0%	3.6%
Nu facem și nu intenționăm să facem economii	17.5%	14.9%
NȘ/NR	0.3%	1.4%

Care este scopul economiilor (intențiilor de economisire) din gospodăria Dvs.?

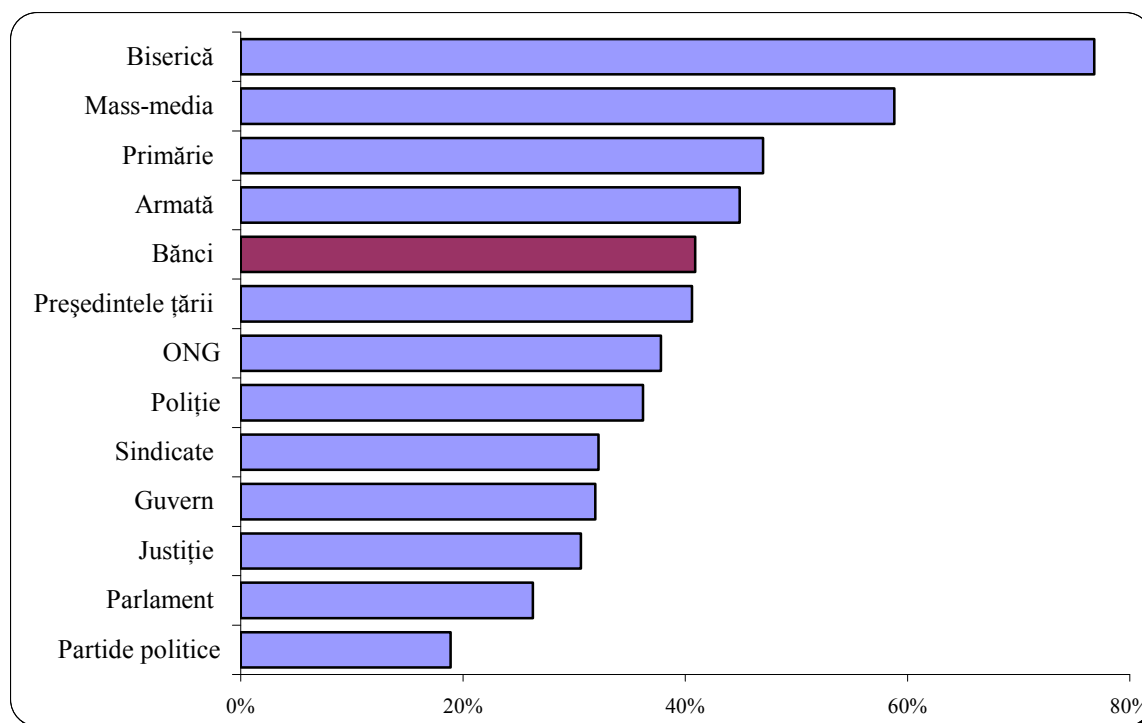
Atitudini și încredere în serviciile bancare

Încrederea în sistemul bancar este un alt factor abordat în studiul de față, necesitatea abordării acestuia reieșind din impactul încrederii asupra comportamentului financiar al populației, în general, și a beneficiarilor de remitențe, în special.

Cât de multă încredere au cetățenii în sistemul financiar bancar în general și în unele structuri aparte ale acestuia, care sunt cauzele încrederii sau neîncrederii, cum au evoluat lucrurile la acest capitol de-a lungul timpului, la ce evoluție a sistemului se așteaptă populația pe viitor, acestea sunt unele din întrebările la care vom încerca să răspundem.

În comparație cu principalele instituții sociale din țară, băncile se plasează în primele cinci instituții în care populația are cea mai mare încredere, fiind precedate de biserică, mass-media, primărie și armată. Oricum însă, ponderea populației care exprimă încredere în bănci este mai mică de jumătate.

Diagrama 5) Nivelul de încredere în diferite instituții sociale

Sursa: Barometrul de Opinie Publică, mai 2008. Procentul prezintă suma ponderilor foarte multă și multă încredere.

În sondajul de față, nivelul de încredere în bănci (dacă presupunem că noțiunea de bănci a fost asociată de respondenți cu băncile din țara noastră) gradul de încredere este asemănător celui din BOP. În același timp, nivelul de încredere în diferite tipuri de instituții ale sistemului financiar-bancar este în strânsă relație cu nivelul general de cunoaștere și accesare a serviciilor acestora.

Astfel, în băncile din Republica Moldova 7,4% de cetățeni au foarte multă încredere, iar 32,9% înclină să aibă încredere. După băncile moldovenești urmează cele din alte țări, aici punându-și amprenta tendința populației de a acorda încredere instituțiilor mai apropiate teritorial, lucru observat de-a lungul istoriei de la primele sondaje de opinie care măsurau încrederea în instituțiile sociale.

În continuare, ordonate după nivelul de încredere urmează companiile de asigurări, asociațiile de economii și împrumut, instituțiile de microfinanțare, și companiile de leasing, care se plasează pe ultimul loc, fiind în același timp cel mai puțin cunoscute de populație.

Tabelul 20) Încrederea în instituțiile financiare

	Am multă încredere	Mai curând am încredere	Mai curând nu am încredere	Nu am deloc încredere	NS/ NR
Bănci moldovenești	7.4%	32.9%	32.4%	24.3%	3.0%
Bănci din alte țări	5.1%	24.2%	35.2%	30.9%	4.6%
Instituții de microfinanțare	1.8%	19.2%	37.7%	36.1%	5.1%
Asociații de economii și împrumut	2.8%	20.4%	37.1%	35.1%	4.6%
Companii de asigurări	3.6%	20.2%	37.3%	34.9%	3.9%
Companii de leasing	2.5%	17.1%	37.6%	38.0%	4.8%

Ce opinie aveți cu privire la următoarele instituții financiare?

Încrederea în sectorul financiar-bancar a evoluat foarte dramatic față de vara anului 2008. Dacă atunci cel puțin în cazul băncilor (atât moldovenești cât și cele străine) a prevalat numeric persoanele care au încredere, la moment nici-una din instituții nu se poate bucura de un raport pozitiv.

Tabelul 21) Evoluția încrederii în instituțiile financiar-bancare

	Coefficient de încredere 2008	Coefficient de încredere 2009	Rata de evoluție
Bănci moldovenești	28.2%	-24.6%	-52.8%
Bănci din alte țări	12.9%	-42.9%	-55.8%
Instituții de microfinanțare	-7.0%	-57.6%	-64.6%
Asociații de economii și împrumut	-6.8%	-54.1%	-60.9%
Companii de asigurări	-1.0%	-53.5%	-54.5%
Companii de leasing	-10.8%	-60.3%	-71.1%

Ce opinie aveți cu privire la următoarele instituții financiare?

Datele sugerează că o asemenea diminuare chiar dramatică a nivelului de încredere în instituțiile financiare s-a produs în mare parte pe parcursul ultimelor 6 luni. Cel puțin aceasta sugerează auto-evaluarea respondenților.

Judecând după comparația între numărul persoanelor, încrederea cărora a crescut în această perioadă și a celor a căror nivel de încredere a scăzut, constatăm că în cazul la oricare din instituțiile financiare vizate numărul persoanelor care au început să aibă mai puțină încredere față de aceste instituții pe parcursul ultimelor 6 luni prevalează asupra celor care în această perioadă au început să aibă încredere, deși anterior nu o aveau.

Unica explicație a acestor evoluții este criza economico-financiară mondială, atât ca impact real asupra economiei naționale, cât și ca mediatizare în mass-media.

Tabelul 22) Evoluția încrederii în instituțiile financiare

	Am început să am mai multă încredere	Am avut încredere anterior, am încredere și în prezent	Nu am avut încredere anterior, nu am nici actualmente	Am mai puțină încredere acum decât anterior
Bănci moldovenești	6.9%	32.1%	45.4%	12.5%
Bănci din alte țări	3.7%	25.0%	53.8%	13.1%
Instituții de microfinanțare	1.7%	19.5%	60.1%	13.8%
Asociații de credit și împrumut	2.1%	20.8%	58.1%	14.5%
Companii de asigurări	2.2%	21.0%	59.5%	13.3%
Companii de leasing	1.4%	17.3%	61.9%	14.5%

Cum a evoluat încrederea Dvs. pentru următoarele instituții financiare pe parcursul ultimilor 3 ani?

În vara anului 2008 așteptările privind stabilitatea sistemului financiar-bancar puteau fi caracterizate degrabă ca indiferent-pesimiste. La moment pesimismul a luat și mai mari proporții. Din acest punct de vedere populația se împarte în trei grupuri:

- persoanele care nu consideră că este important, nu se interesează de situația în acest sistem, astfel nu au putut oferi nici o apreciere (34,9), care și-a păstrat proporțiile față de vara 2008;
- persoanele pesimiste, care reprezenta grupul cel mai numeros (40%) iar acum constituie deja 50,1%, admit posibilitatea falimentării unor bănci în următorii 2-3 ani. Dintre care, cei mai mulți pesimiști (23,5%) totuși nu admit posibilitatea unei crize, așteptându-se la o situație relativ stabilă, iar dacă falimentările vor avea loc, acestea ar fi ale unor bănci mici și mijlocii. Cel mai mult însă a crescut numărul pesimiștilor care sunt de părere că este posibilă și o criză de proporții, asemănătoare celeia din 1998, astfel putând falimenta unele din principalele bănci, numărul acestora triplându-se față de sondajul precedent;
- optimiștii s-au redus aproape în jumătate ca număr, constituind la moment doar 14,9%. Aceste persoane se așteaptă la o situație stabilă, fără falimentări de bănci.

Tabelul 23) Așteptări privind stabilitatea sistemului financiar bancar în următorii 2-3 ani

	2008	2009
Cred că situația va fi stabilă, nu va falimenta nici o bancă	25.9%	14.9%
Cred că situația va fi relativ stabilă și pot falimenta doar băncile mici și mijlocii	27.6%	23.5%
Nu cred că ne putem aștepta la o criză, însă pot falimenta și unele bănci mari	7.7%	10.7%
Este posibilă și o criză de proporții, asemănătoare celeia din 1998, astfel putând falimenta unele din principalele bănci	4.7%	15.9%
Îmi vine greu să răspund / nu știu	34.1%	34.9%

Cum credeți, cât de stabilă va fi situația sistemului financiar bancar din RM în următorii 2 – 3 ani?

Doar 14,5% din populație este de părere că situația în sistemul financiar bancar a devenit mai bună decât 6 luni în urmă, comparativ cu 37% de respondenți care susțineau acest lucru în sondajul din 2008. Jumătate de an în urmă procentul aprecierilor pozitive a fost chiar cu mult mai mare decât cel al aprecierilor negative, pe când la moment raportul este invers.

Nici pe viitor (în următoarele 12 luni) se pare că populația nu se așteaptă la evoluții pozitive, procentul pesimiștilor (25,4%) devansând dublu asupra celor care au un oarecare optimism (13%).

Tabelul 24) Aprecierea evoluției sistemului financiar-bancar

	Mai bună	Mai proastă	Fără schimbări	NȘ
În ce direcție credeți că a evoluat situația sistemului bancar din Moldova pe parcursul ultimelor 6 luni?	14.5%	26.4%	36.1%	23.1%
În ce direcție credeți că va evolua situația sistemului bancar din Moldova pe parcursul următoarelor 12 luni?	13.0%	25.4%	31.4%	30.3%

Situația economică actuală a țării. Percepția crizei economice mondiale

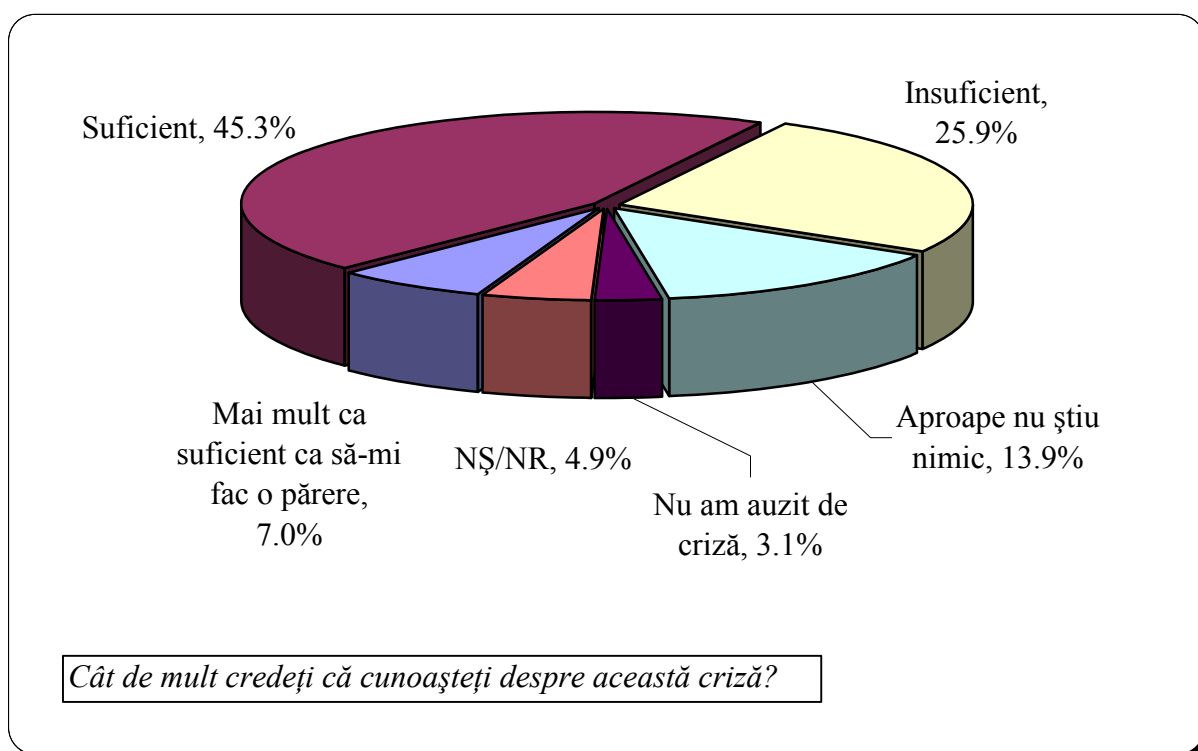
După cum am menționat anterior, sondajul a inclus o secțiune suplimentară privind percepția populației asupra stării economice în care se află țara, cât și în impactul crizei economice.

Mai întâi să vedem cât de mult cunoaște populația despre criza economică mondială, sau mai bine zis cât de mult crede că cunoaște.

În fond, luând în calcul puternica mediatizare a subiectului, nu este de mirare gradul înalt de cunoaștere a populației despre criza economică mondială. Doar 3,1% din respondenți au afirmat că nu au auzit de criză, iar 13,9% deși au auzit de aceasta, dar susțin că aproape nu cunosc nimic despre acest subiect.

Peste jumătate din populație (52,3%) afirmă că dispune de suficiente informații asupra acestui aspect.

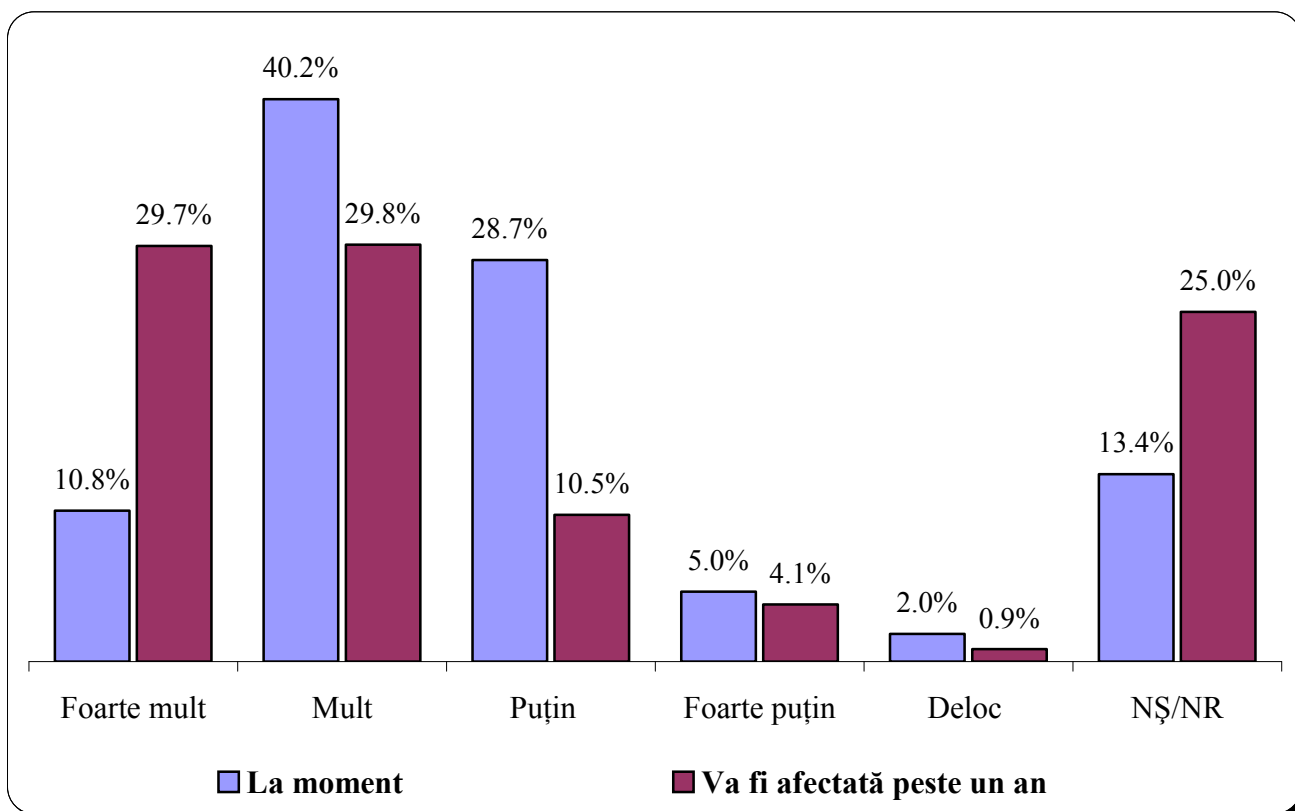
Diagrama 6) **Aprecierea nivelului de cunoaștere despre criza economică mondială?**

Deși până nu demult guvernarea anunța că țara noastră nu va fi afectată de criza economică mondială, populația pare a avea așteptări mult mai negative. Persoanele intervievate sunt preponderent de părere că criza deja ne afectează, iar pe viitor ne va afecta și mai dramatic.

Consideră că la momentul actual criza deja ne afectează fiecare al doilea respondent, din care 10,8 susțin că criza ne afectează chiar foarte mult. Alții 28,7% sunt de părere că deși nu suntem scutiți de careva efecte ale crizei economice, acestea se fac până când puțin simțite. În schimb pe viitor (peste 1 an) țara noastră va fi foarte mult afectată de criză, consideră 29,7%, și un procent asemănător este de aceeași părere, deși nu a ales calificativul extrem.

Percepția impactului crizei asupra Republicii Moldova

Populația percepe riscurile crizei mai întâi de toate din perspectiva propriului nivel de trai. Mai întâi criza a determinat creșterea prețurilor, care vor crește și mai mult pe viitor (62,7%). Ca risc mare este vizată creșterea șomajului, resimțită deja de 61,5% respondenți, iar alții consideră că deși acest lucru nu se resimte la moment, el va avea loc neapărat pe viitor.

Fiecare a doua gospodărie (53,8%) a raportat reducerea veniturilor, ceea ce îi determină să facă economii în consumul de produse de primă necesitate (43,9%), să consume din economiile realizate anterior.

Abia după aceste trei riscuri majore se plasează și afectarea economiei naționale, care deja se manifestă în opinia 50,6% respondenți.

Pe lângă aceste riscuri populația se așteaptă la creșterea criminalității, 50,6% consideră că acest proces a început deja, iar alți 28,8% sunt de părere că va avea loc pe viitor.

În plan personal (concret) unu din zece respondenți (9,8%) susțin că din cauza crizei a apărut pericolul să-și piardă locul de muncă, iar se așteaptă la așa ceva pe viitor 15,6%.

Criza, susțin persoanele interviewate, va avea un impact major asupra migrației atât ca număr de migranți, cât și prin reducerea remitențelor. Astfel, 7,6% de respondenți au anunțat că criza deja i-a determinat pe membrii familiei lor să se reîntoarcă de peste hotare, iar 31,3% din respondenți susțin că remitențele au scăzut din volum anume din cauza dificultăților în care se află economia mondială și piețe de muncă în țările în care muncesc migrații din Moldova.

Tabelul 25) Care sunt efectele crizei

	Deja da, dar pe viitor și mai mult	Încă nu, dar pe viitor ne așteptăm	Încă nu, și niciodată nu va fi	Nu este cazul	NȘ/NR
au crescut prețurile	62.7%	24.8%	3.1%		9.4%

va crește numărul de șomeri	61.5%	23.7%	2.3%		12.5%
s-au redus veniturile familiei Dvs.	53.8%	28.1%	4.8%		13.4%
este afectată economia RM	55.0%	26.5%	4.6%		13.8%
v-a determinat să economisiți pe produse de primă necesitate	43.9%	36.5%	9.9%		9.6%
va crește criminalitatea	50.6%	28.8%	2.6%		17.9%
s-au redus economiile pe care ați reușit să le acumulați	51.9%	24.8%	3.6%		19.6%
s-au redus sumele de bani expediate de peste hotare de către membrii gospodăriei Dvs.	31.3%	14.3%	5.3%		49.1%
a apărut pericolul să vă pierdeți locul de muncă	9.8%	15.6%	7.6%	60.5%	6.5%
i-a determinat pe membrii gospodăriei Dvs. să se reîntoarcă de peste hotare	7.6%	10.5%	5.2%	69.7%	7.0%

Pe cât de mult credeți că în urma acestei crize ...

Concluzii

La nivel general rezultatele studiului confirmă nivelul scăzut de implicare a migranților și a remitențelor în mediul de afaceri și sistemul bancar, cât și înrăutățirea continuă a contextului antreprenorial și economic general, impunându-se următoarele concluzii că ultima jumătate de an s-a remarcat prin scăderea nivelului de trai ale populației, însoțite de creșterea șomajului și reducerea capacităților de economisire a gospodăriilor, cât și diminuarea aprecierilor, și așa extrem de negative, ale țării noastre ca loc de trai, de muncă și investiții.

Dimensiunile migrației și remitențele

- Deși nu se profilează o reîntoarcere masivă a migranților de peste hotare, contingentul migrant se pare că se va reduce din dimensiuni în viitorul apropiat. Acest fapt se profilează ca o reducere cu 17-18 la sută a numărului migranților absenți la moment din țară, și creșterea numărului de migranți, care au revenit în țară fără a avea intenția de a mai plecate peste hotare de la 5,8% în iulie 2008 la 8,1% în luna martie ai anului curent;
- Deși revenirea definitivă cel mai des este cauzată de careva motive legate de familie (de ex. s-a îmbolnăvit cineva din membrii gospodăriei), acest proces este puternic determinat și de efectele crizei economice mondiale, manifestate prin pierderi ai locului de muncă (motiv invocat de 16,3% migranți reveniți), reducerea salariilor (9,4%). Mai mult ca atât, ultimele luni situația migranților peste hotare suferă schimbări negative și la alte aspecte, cum ar fi creșterea costului vieții, pierderea locului de trai, înăsprirea politicilor imigraționiste ale autorităților din țările gazdă;
- Nu se confirmă pronosticurile făcute de unii experți precum că anume migranții din sectorul construcțiilor vor fi cei care vor suferi cel mai mult în urma crizei. Structura migranților reveniți definitiv după sectorul de activitate peste hotare nu este una diferențiată nici de cea a migranților reveniți temporar, nici de cea a întregului contingent migrant;
- Migranții reveniți definitiv doar în proporții de 42,1% intenționează să se încadreze pe piața de muncă internă, iar alții 17% în domeniul agricol. Surprinzător, însă pe lângă aceste grupuri, un grup semnificativ din ei (19%) intenționează să încerce să trăiască cât mai mult timp pe contul resurselor financiare acumulate peste hotare, fără a se antrena în careva activități care aduc venituri în RM;
- Remitențele continuă a fi o sursă importantă de venit pentru o parte impunătoare de gospodării din țară (29,3%), din care 21,8% sunt complet dependente de remitențe, care constituie peste 80% din bugetul familial;
- În același timp scăderea remitențelor ca volum, anunțată de Banca Națională începând cu a doua jumătate a anului 2008 este manifestată nu doar ca reducere a volumului de bani primite per gospodărie beneficiară, dar și ca număr de gospodării beneficiare. Deși numărul gospodăriilor care au beneficiat de remitențe în ultimele 12 luni nu a scăzut esențial, constituind 29,3% (comparativ cu 30% în iulie 2008), fiecare a cincina din aceste gospodării a încetat să primească remitențe în ultimele 6 luni, iar 45,7% au raportat reducerea volumului de remitențe primite;

Mediul de afaceri și piața forței de muncă

- Pe fundalul percepției negative a Republicii Moldova ca mediu de afaceri, cota antreprenorilor în rândul populației în eșantion a constituit 4,1%, iar numărul potențialilor antreprenori a constituit 11,4%.
- În rândul persoanelor cu experiență de emigrare în ultimii 2 ani se înregistrează o evoluție alarmantă. Migranții, care cu doar jumătate de an în urmă manifestau un

- activism antreprenorial mai înalt decât cel general, în rândul lor 6,8% deținând afaceri, doar în proporții de 2,4% mai dețin aceste afaceri la moment;
- Ultimele evoluții din țară, în mare parte determinate de criza economică mondială au acutizat și mai mult problemele cu care se confruntă business-ul local. Fiecare al doilea antreprenor a raportat reducerea ratei de profit a întreprinderii, 44 la sută reducerea volumului de vânzări, 36,1% creșterea prețurilor la materia primă. Drept urmare întreprinderile recurg la reducerea programului de muncă, a volumului de producție, a numărului de angajați etc.;
  - În ultimele 6 luni șomajul a devenit o realitate pentru cel puțin 13 la sută din gospodăria. Mai mult decât unu din zece (11,7%) din respondenții intervievați susține că și-a pierdut locul de muncă în ultimele 6 luni, iar în cazul la 13,4% respondenți fără serviciu a rămas cineva din membrii gospodăriei.

Consumul de servicii bancare și păstrarea economiilor

- La momentul actual una din două gospodării din Republica Moldova nu utilizează nici un serviciu bancar (48,4%). Cele mai utilizate la moment servicii bancare sunt schimbul valutar și serviciile de transfer bănesc, iar numărul mediu de servicii accesate de o gospodărie este de 0,98;
- Comparativ cu situația de acum jumătate de an în urmă cea mai mare reducere de utilizatori au înregistrat serviciile bancare direct legate de remitențe, acestea fiind schimbul valutar – 31,2% (-2% utilizatori față de 2008) și transferurile bănești – 10,8% (-2,6%);
- Criza economică mondială a determinat o bruscă scădere a încrederii în sistemul financiar-bancar. Dacă în iulie 2008 cel puțin în cazul băncilor comerciale încrederea predomina ca procent de populație față de neîncrederea, la moment și în cazul acestor instituții predomină atitudinea sceptică. Raportându-se la următorii 2-3 ani doar 14,9% respondenți nu se așteaptă la careva instabilități în sectorul bancar, pe când în 2008 pe asemenea poziții se aflau 25,9% din populație;
- Ca modalități de păstrare a economiilor modelul cel mai răspândit este cel de păstrare a banilor acasă, în lei moldovenești (52,4% din gospodării care la momentul studiului aveau careva economii), dar și în valută străină – 21,4%. În ultimele 6 luni a crescut semnificativ cota populației care recurge la păstrarea economiilor acasă în MDL (de la 45,5% în iulie 2008 la 52,4% în martie 2009), a descrescut cota parte a persoanelor care preferă investirea economiilor în bunuri de consum îndelungat, în business, cât și a familiilor care păstrează banii la Asociații de economii și împrumut. Gospodăriile beneficiare de remitențe aplică modele mai specifice în acest sens. Aceste gospodării preferă într-o măsură mai mare păstrarea economiilor în valută străină (păstrează acasă în valută străină 30% gospodării beneficiare de remitențe și doar 16,3% din gospodăriile care nu beneficiază de remitențe). La fel, aceste gospodării sunt mai predispuse să păstreze economiile în bănci comerciale (20,5% față de 12,4% în cazul gospodăriilor ce nu beneficiază de remitențe), dar și procurarea bunurilor de consum îndelungat ca modalitate de investire a economiilor – 8,5% față de 4,75 respectiv;

Percepția crizei economice mondiale

- Populația Republicii Moldova este mai degrabă pesimistă la capitolul impactului crizei economice mondiale asupra țării noastre. Astfel, 51% din respondenți consideră că țara este deja afectată de criză, iar 59,5% consideră că pe viitor efectele crizei se vor face și mai simțite. Criza, în opinia populației, se simte sau se va simți în primul rând prin creșterea prețurilor, a șomajului și reducerea veniturilor gospodăriilor casnice;